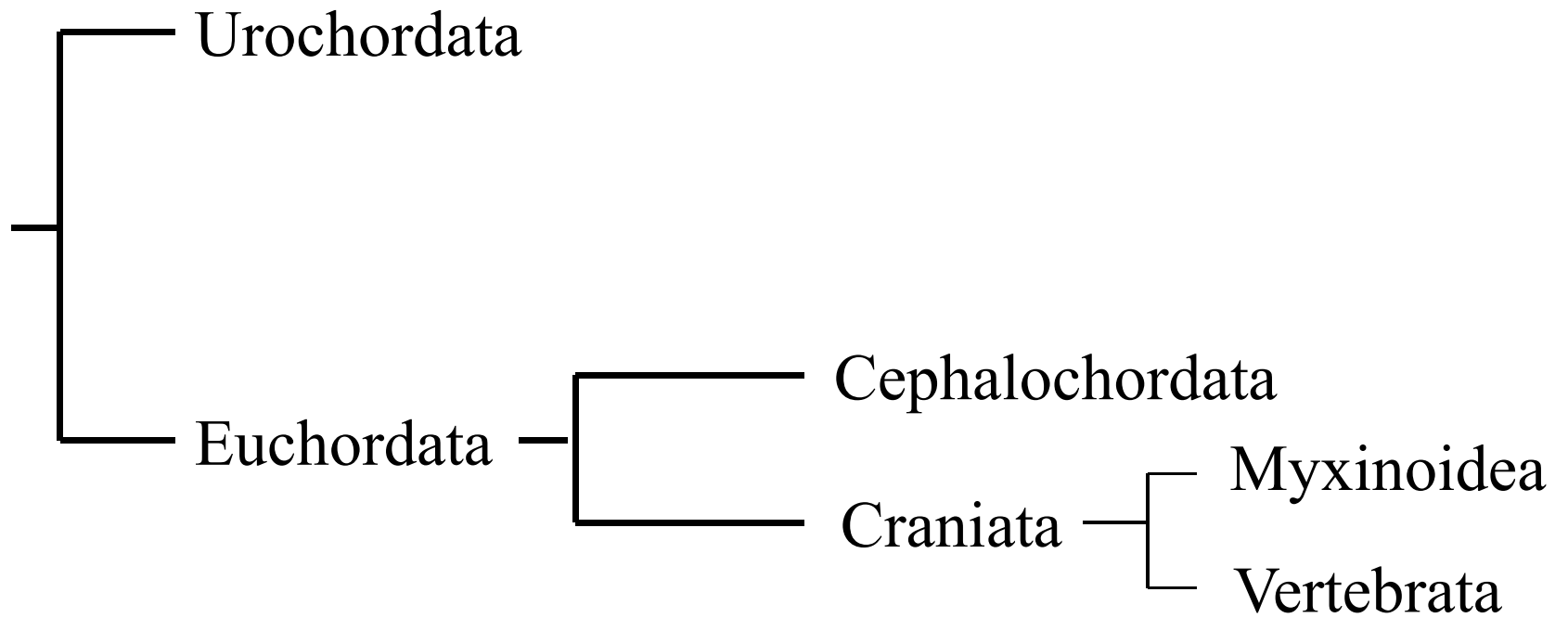

System a evoluce živočichů

Vertebrata

III.

Craniata

Kladistický systém:

Urochordata (2000)

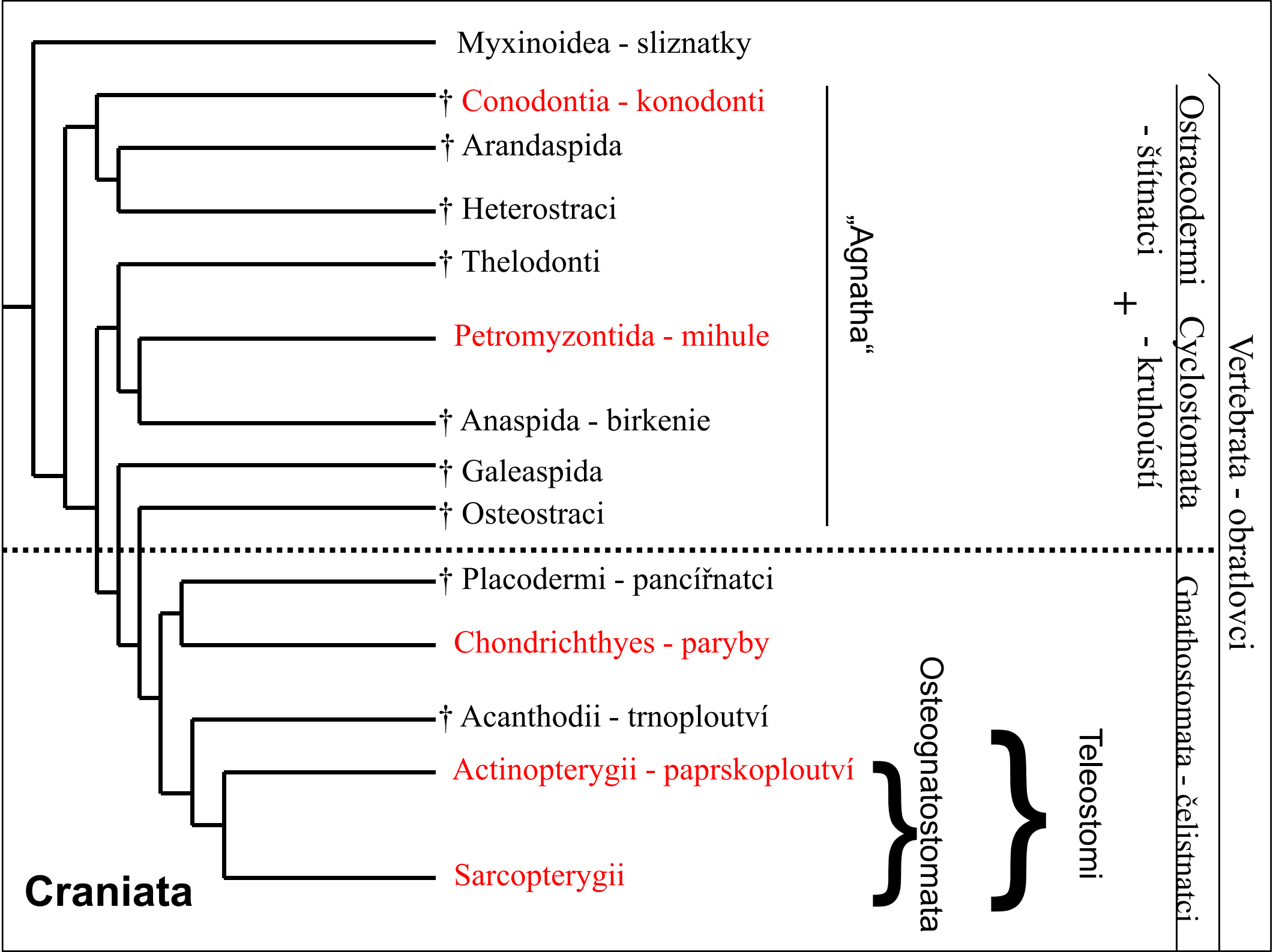
Euchordata

Cephalochordata (25)

Craniata (47000)

Myxinoidea

Vertebrata

VERTEBRATA

Myllokungmingia †

CYCLOSTOMATA

Myxinoidea

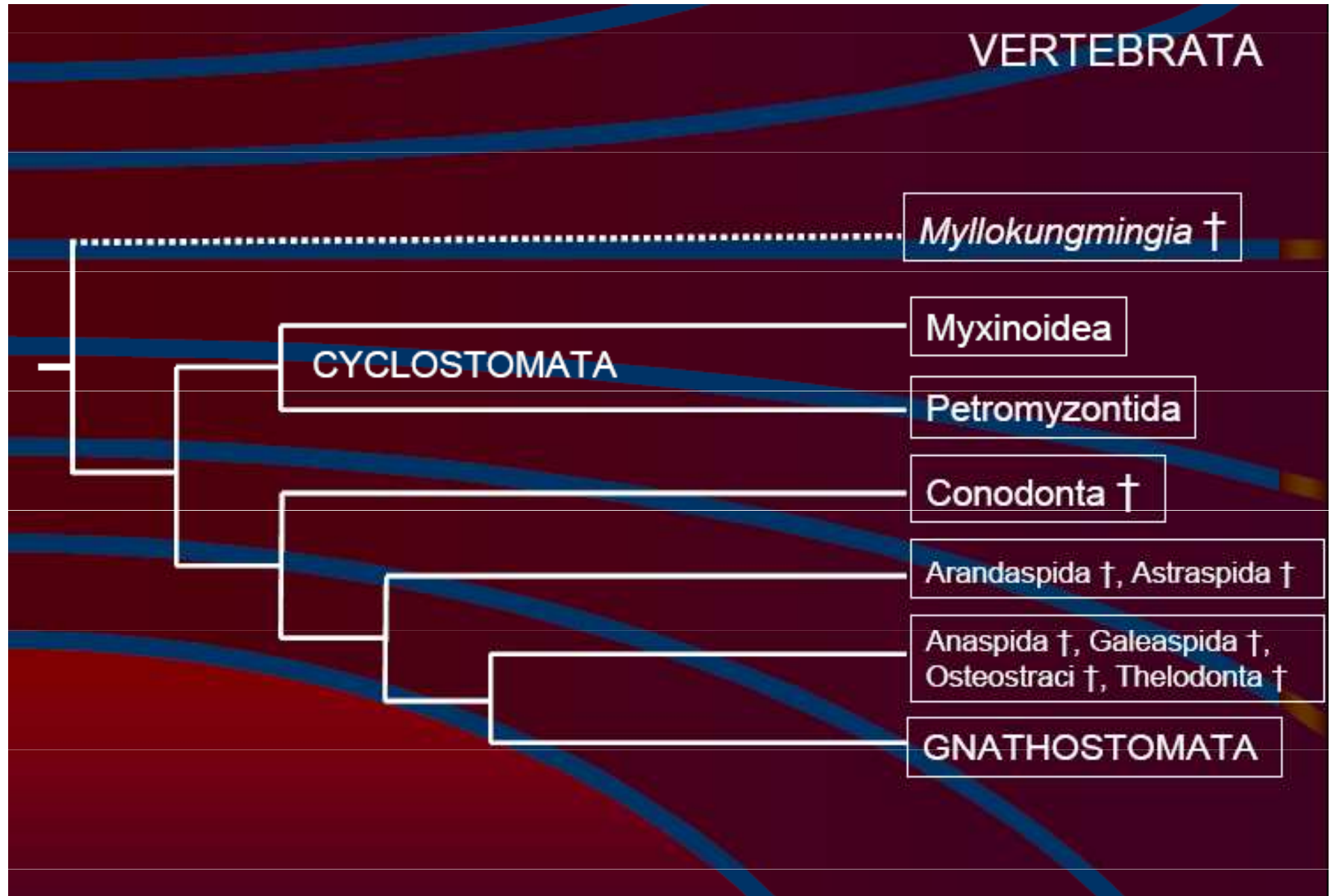
Petromyzontida

Conodonta †

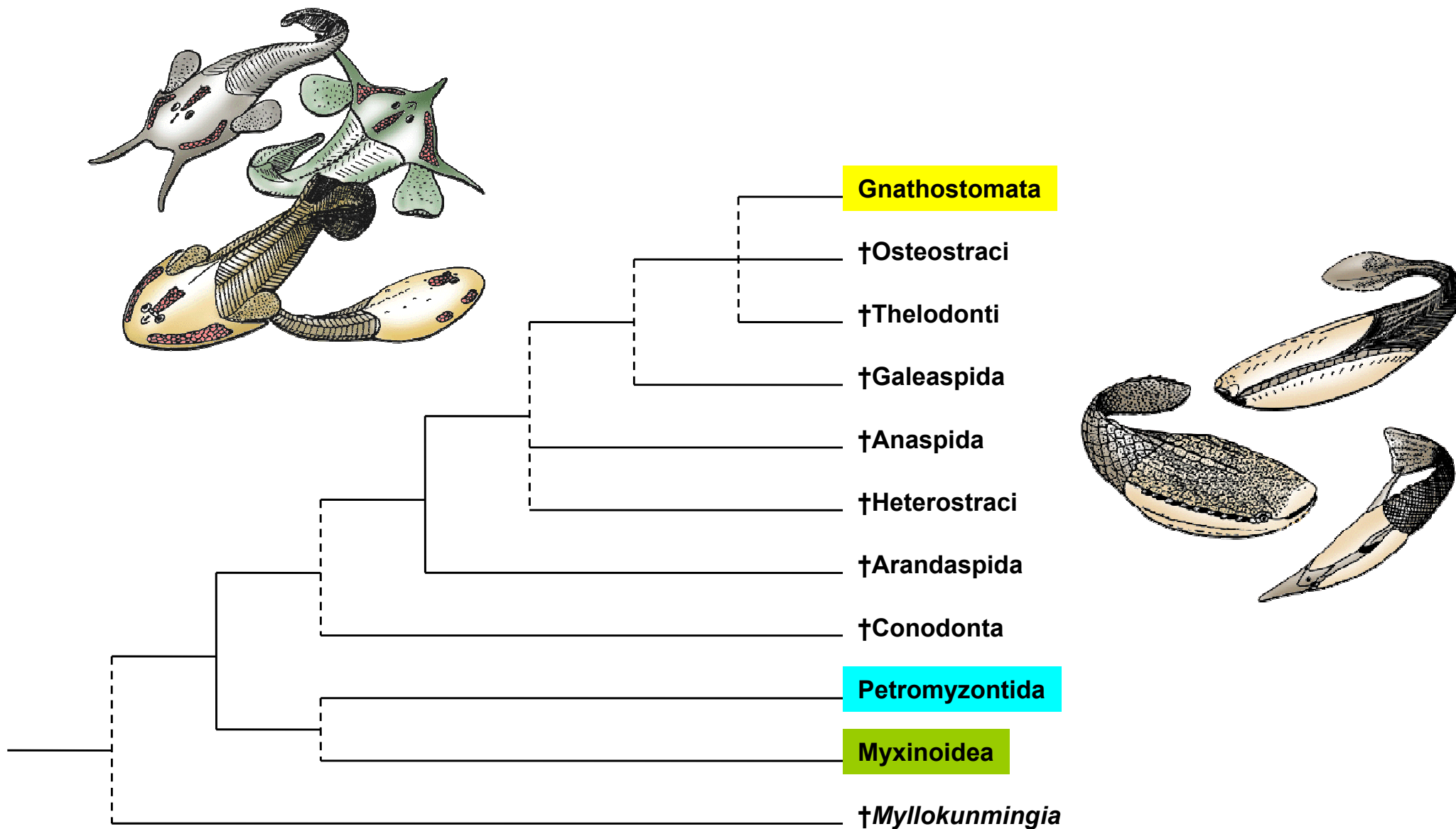
Arandaspida †, Astraspida †

Anaspida †, Galeaspida †,
Osteostraci †, Thelodonta †

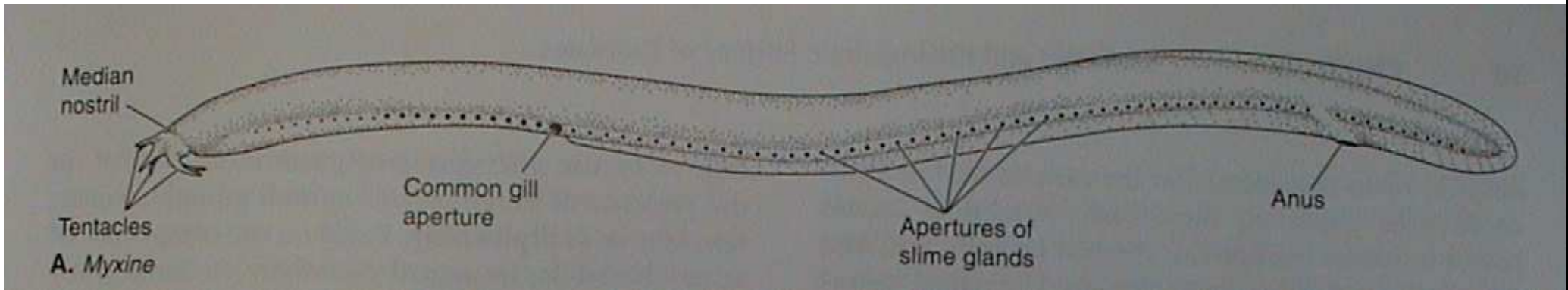
GNATHOSTOMATA

Fylogeneze vymřelých a žijících skupin obratlovců

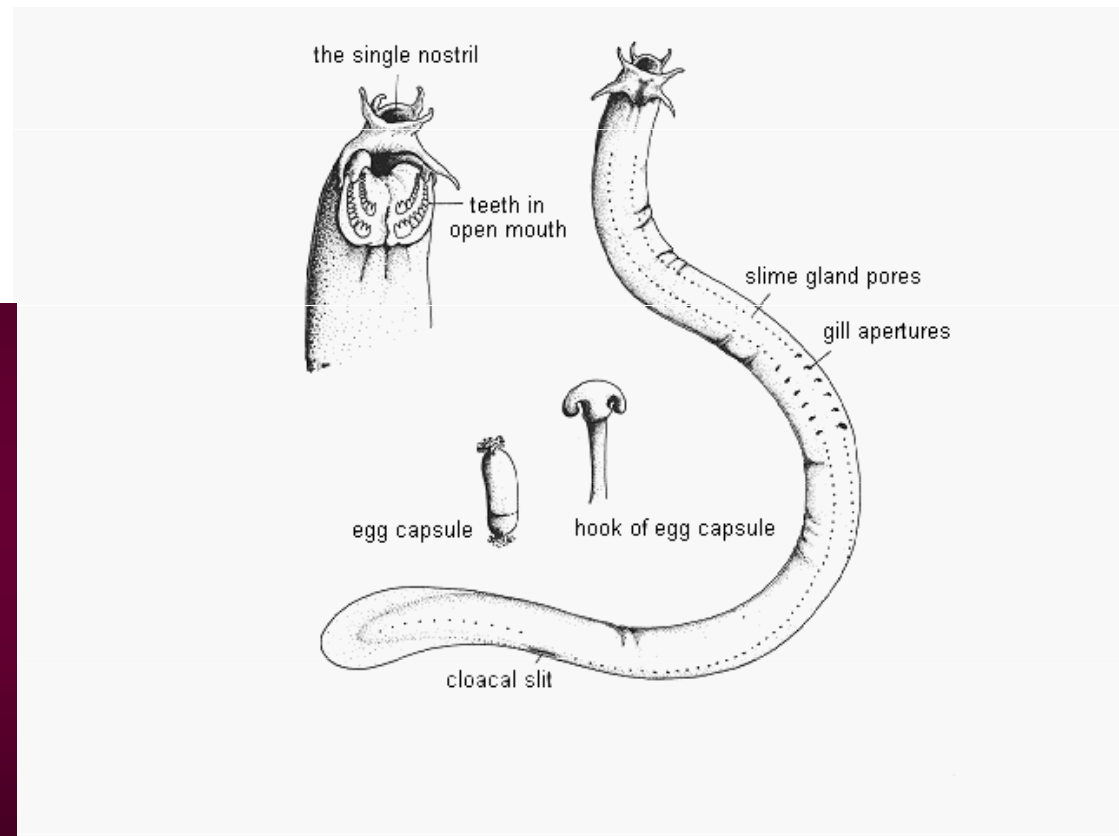

Myxinoidea - sliznatky

- primárně mořské - tělní tekutiny s vysokým obsahem solí; isotonické s mořskou vodou OSMOKONFORMITA

- metamerní žlázy, sliz - ochrana
- hvězdicovitá ústa s 3 páry hmatových tentakulí a odontoidy, redukované oči
- nepárová nozdra, voda nasávána nasohypofyzární chodbou
- periodický hermafroditismus, vnější oplození, opakovaná reprodukce
- hltan s trávicí i dýchací funkcí
- jen levá Cuvierova chodba
- 43 druhů 6 rodů, *Myxine*, *Bdellostoma*

Myxinoidea-sliznatky

Petromyzontida-mihule

Gnathostomata-čelistnatci

<ul style="list-style-type: none"> • jen chorda • metamerní slizové žlázy • 1 polokružná chodba (sek) • nasohypofyzární chodba • dorzální a ventrální kořeny se spojují v míšní nerv • jen levý ductus Cuvieri • osmokonformita 	<ul style="list-style-type: none"> • jen základy neurálních oblouků obratlů (arcualia) • jen slizové buňky • 2 polokružné chodby • nasohypofyzární vak • kořeny míšních nervů se nespojují, alternují • jen pravý ductus Cuvieri • osmoregulace 	<ul style="list-style-type: none"> • obratle • slizové buňky (vodní), kožní žlázy (suchozemští) • 3 polokružné chodby • bez spojení s hypofýzou • dorzální a ventrální kořeny se spojují v míšní nerv • oba ducti Cuvieri • osmoregulace
--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • jen chrupavka • 9(7) párů žaberních oblouků • jen nepárový ploutevní lem (u vymřelých prsní ploutve) • nepárová nozdra (5-15) • žábry ve váčcích ♀ ^ ♂ • nepárová gonáda bez vývodů • rohovité odontoidy v savých ústech • složitý jazykový aparát 	<ul style="list-style-type: none"> • chrupavka a celulární kost • čelisti • párové končetiny • párové nozdry • žábry na přepážkách nebo na obloucích, plíce • párové gonády
---	---

Co sliznatky dále nemají (vymizení znaků = apomorfie?)

- hřbetní ploutev
- čočku, oko-hybné svaly a jejich nervy
- neuromasty
- elektroreceptci
- chuťové pohárky
- inervaci srdce (jen autonomie)
- slezinu
- svaly v ocasní ploutvi
- žaberní oblouky (jen prstence)

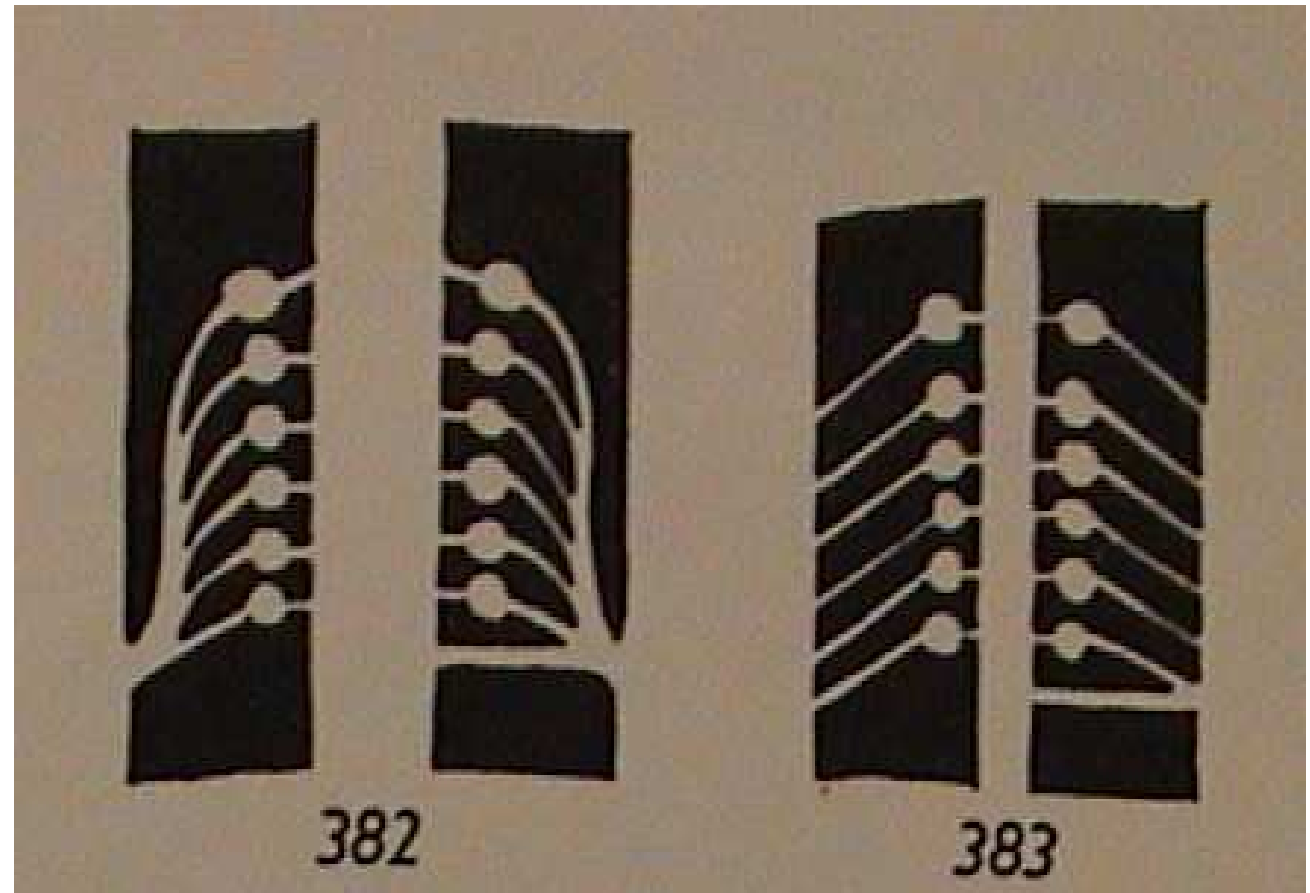
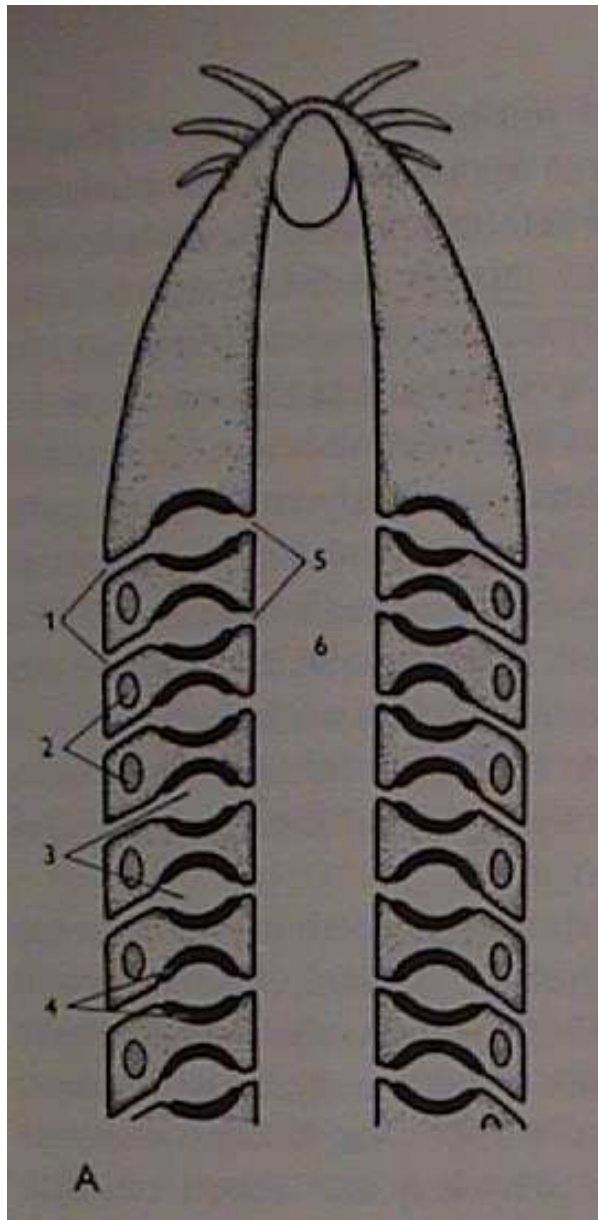
Čím dále se sliznatky odlišují ?

- oběhový systém má přídatná venózní „srdce“ (plesiomorfie)
- pericardiální dutina a coelom propojené (uzavřené u mihulí a čelistnatců)
- část lebky z vláknité tkáně
- jediný typ leukocytů (chybí lymfocyty)
- difúzní adenohipofýza
- tentakule
- velum

Nejsou známy: struktura a charakter působení nervové lišty!

Myxini - sliznatky

žaberní váčky uvnitř koše z chrupavčitých žaberních prstenců, ústí samostatně na povrch, nebo do společného kanálku

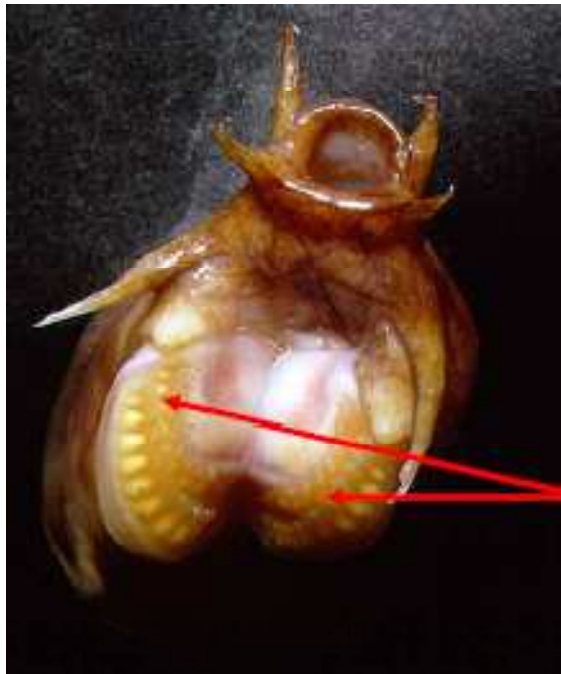
Myxini - sliznatky

Myxine

Bdellostoma (80 cm)

potravou jsou poraněné a mrtvé ryby,
členovci, měkkýši

odontoidy jen na dvojlaločném jazyku - funguje
jako čelisti, prolezou skřelemi ryb, nebo se
provrtávají přes tělní stěnu a vyžírají vnitřnosti

Apomorfní znaky čelistnatců a mihulí

- Jsou vytvořeny **alespoň chrupavčité základy horních (neurálních) oblouků** obratlů a postupně vznikají obratle s oblouky a centrálním tělem, které se spojují v páteř.
- **Nepárové ploutve jsou ovládány radiálními svaly**, objevila se hřbetní ploutev.
- Ve vnitřním uchu jsou vytvořeny **alespoň dvě polokružné chodby**. Vznikla postranní smyslová čára s neuromasty.
- Mají dobře **vyvinuté komorové oči** s rohovkou, čočkou a okohybnými svaly.
- **Nejsou přítomna přídatná srdce** a vytvořila se nervová regulace srdeční činnosti. Objem krve je menší než 10% objemu těla, v krvi jsou přítomny pravé lymfocyty vytvářející tři buněčné typy.
- Účinnost trávicích procesů ve střevě je zvýšena **vytvořením spirální řasy** a po jejím zániku v pokročilejších liniích je vnitřní **povrch střeva zvětšen jinými způsoby**.
- **Pronefros nepřetrvává do dospělosti**, dochází ke změnám morfologie pozdějších vývojových stádií ledvin a k úpravám funkce sběrných kanálků a primárních močovodů.
- Osmotický tlak solí v tělních tekutinách je asi o jednu třetinu nižší než v mořské vodě a vytvořily se **mechanismy hyperosmoregulace**.
- **Adenohypofýza** vzniká z ektodermu ústní dutiny (stomodea) a její histologická struktura je diferencována.

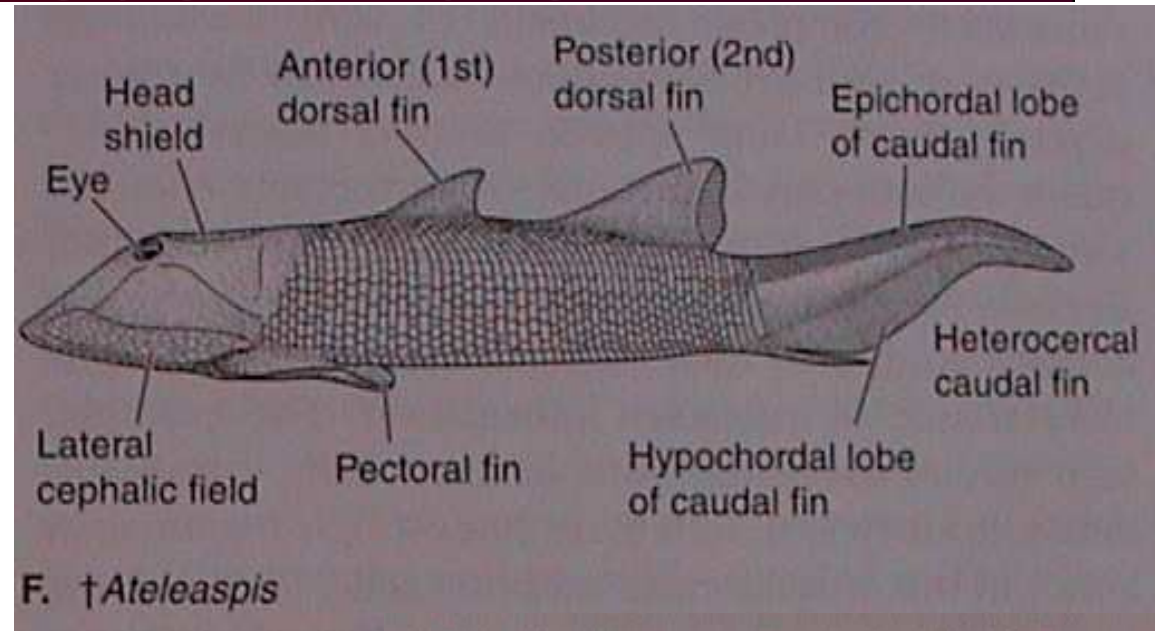
„Agnatha“ - vymřelí

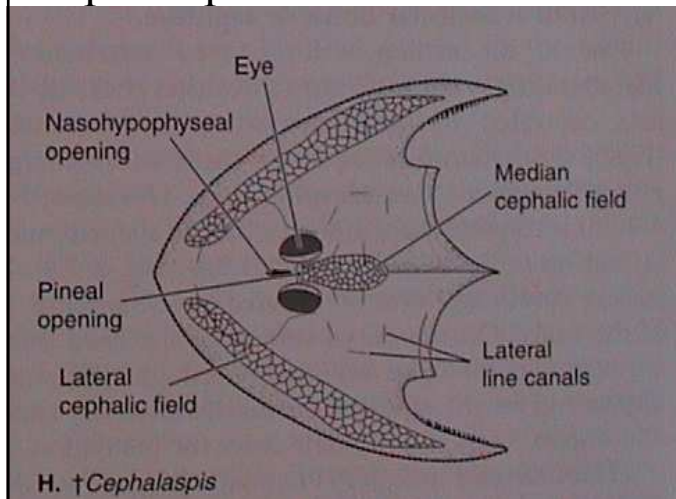
† Galeaspida - devon Čína, Vietnam, perichondriální kost

† Osteostraci - štítohlaví - silur-devon, sladkovodní, široký hlavový štít a destičky na trupu z dentinu pokrytého látkou podobnou sklovině, perichondriální osifikace, celulární kost - remodelace, preadaptace ke zvětšování těla, sladkovodní, heterocerkní ploutev, bentický - zesponu ploší, očí nahoře, shora na hlavě 3 políčka ze štítků chránících kanálky (hlavové nervy, postranní čára, elektrorecepce?), na dně hltanu destičky – pohyblivost, drcení potravy

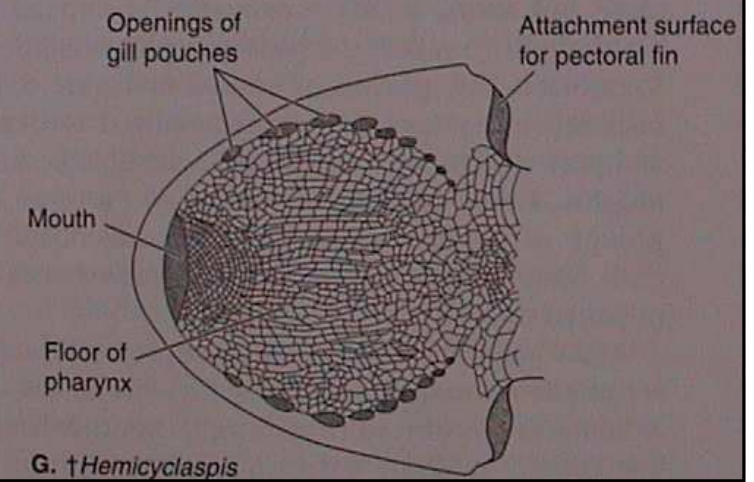
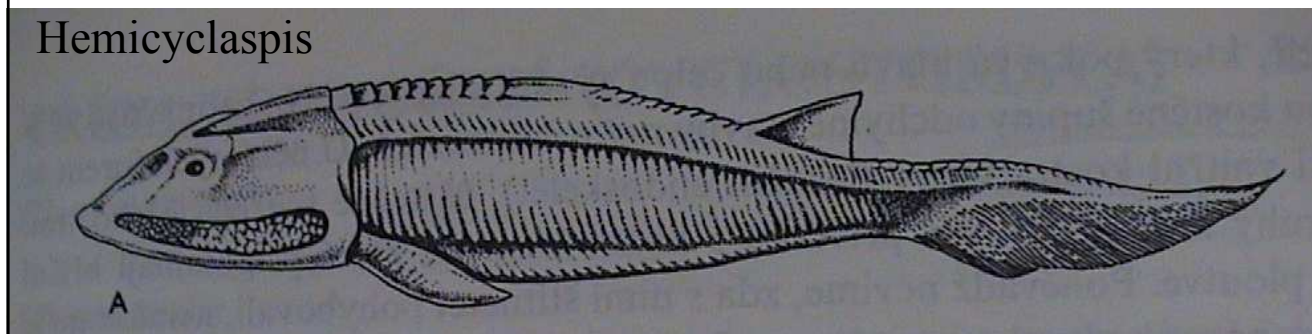
Ateleaspis

Cephalaspis

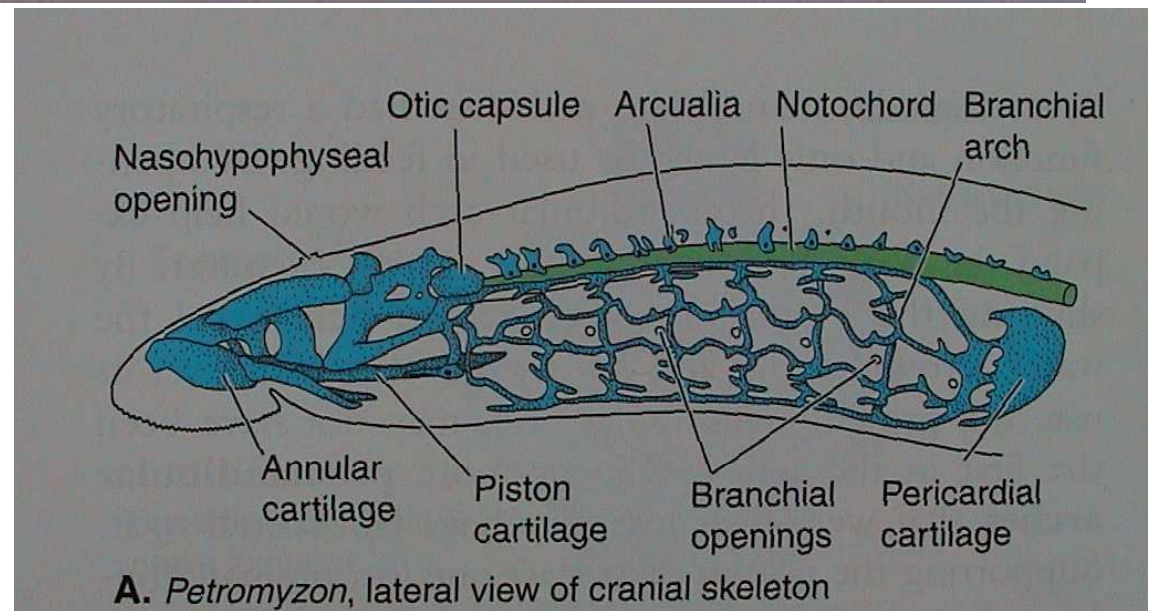
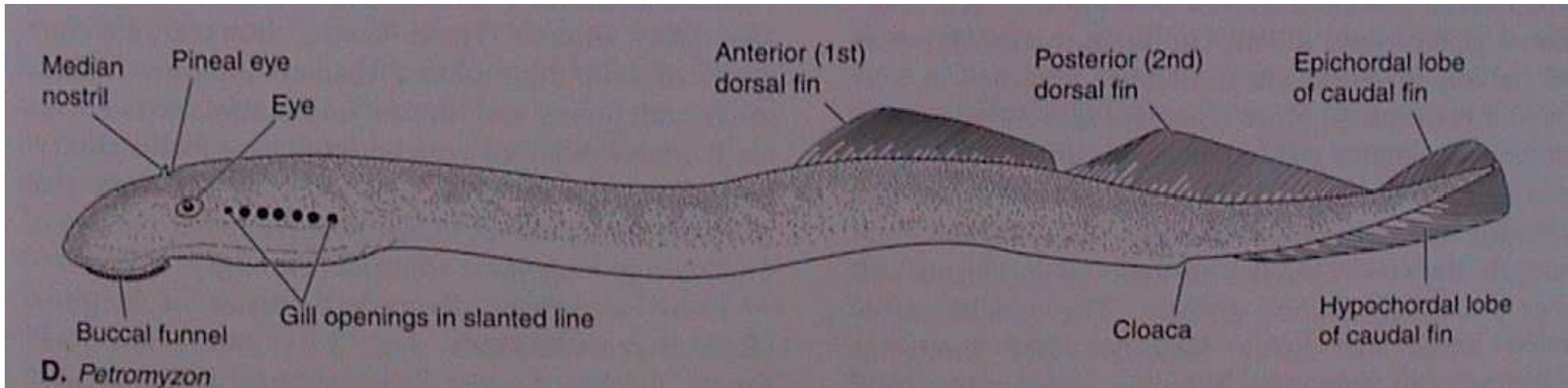

Hemicyclaspis

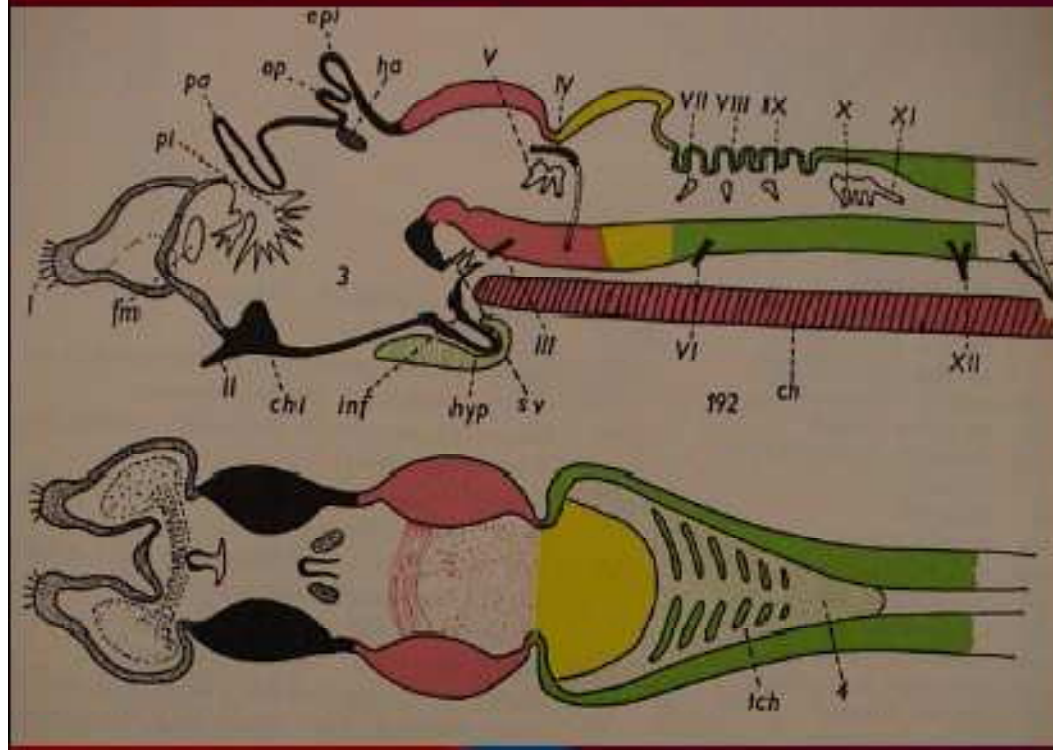
Petromyzontida (Petromyzontes) - mihule

druhotně bez exoskeletu a párovitých přívěšků (karbon *Mayomyzon*), jen chrupavčitý endoskelet, arcualia, přísavný kruhový ústní terč s odontoidy, pololebka, 9(7) párů žaberních oblouků a 7 párů žaberních otvůrků za hlavou, nepárový čichový ústroj druhotně splynutím, dorzální a ventrální kořeny se nespojují v míšňoviny-alternují, 1. duplikace Hox genů; 41 druhů (z toho 9 potamočasných a 32 sladkovodních).

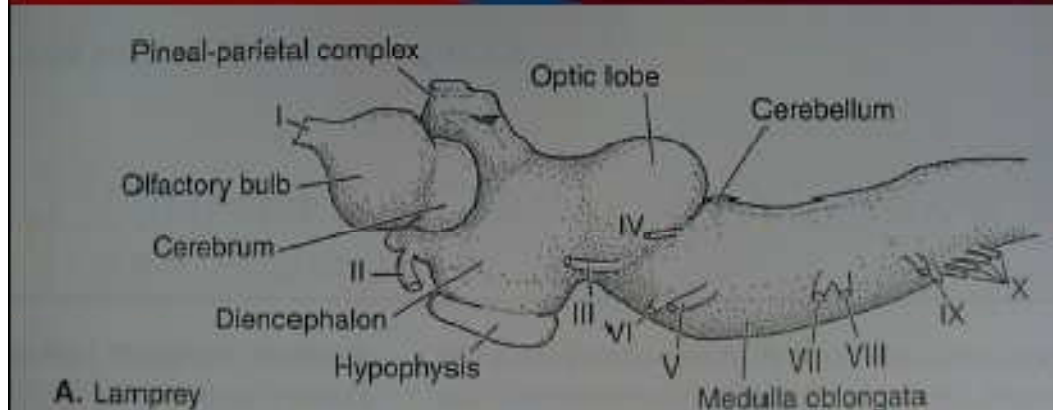
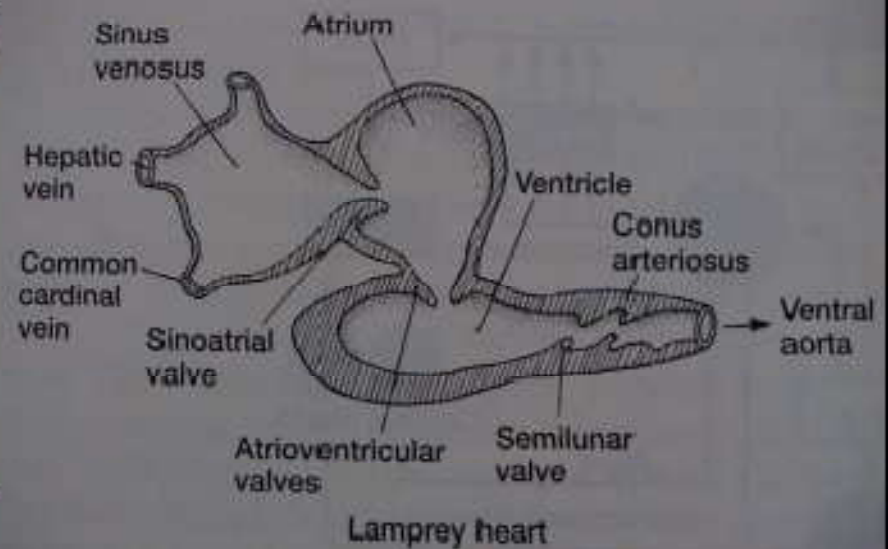

Petromyzontida - mihule

Mozek pětídílný (u minoh 3-dílný- telencephalon, diencephalon a tegmentum),
velký diencephalon (hypothalamus)

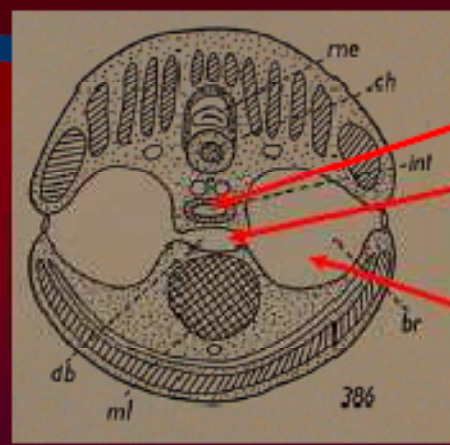
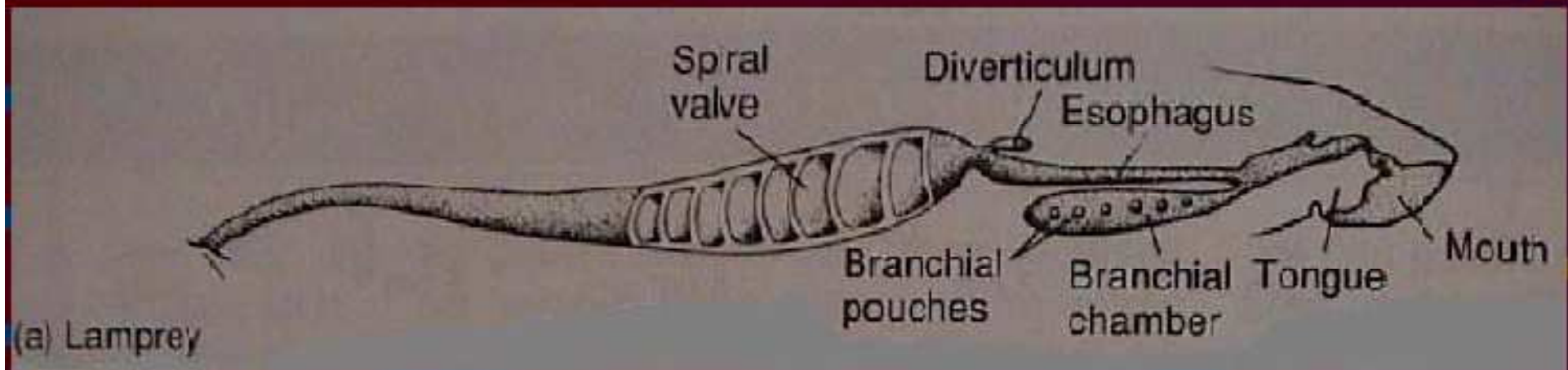
Žilné srdce - sinus venosus, atrium,
ventriculus, conus arteriosus, jen pravý
ductus Cuvieri

A. Lamprey

Petromyzontida (Petromyzones) - mihule

U mihulí je dýchací část hltanu se 7 páry vnitřních žaberních skulin oddělena od trávicí části, u minoh jsou trávicí i dýchací cesty v hltanu společné, žaludek chybí, ve střevě spirální řasa

trávicí část hltanu
dýchací část hltanu
žaberní váček

Stavba žaber podobnější parybám nežli sliznatkám

oplození vnější, po tření
hynou, nepřímý vývoj -
larva minoha

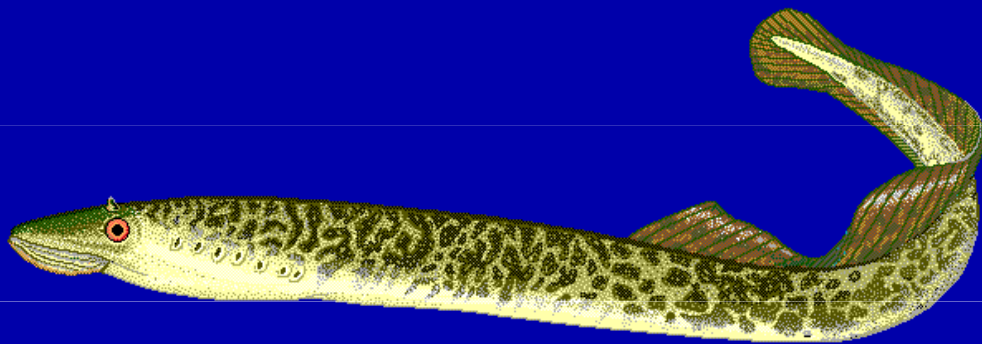
minoha

Konrad P. Schmidt

Petromyzon marinus – mihtle mořská - dravá

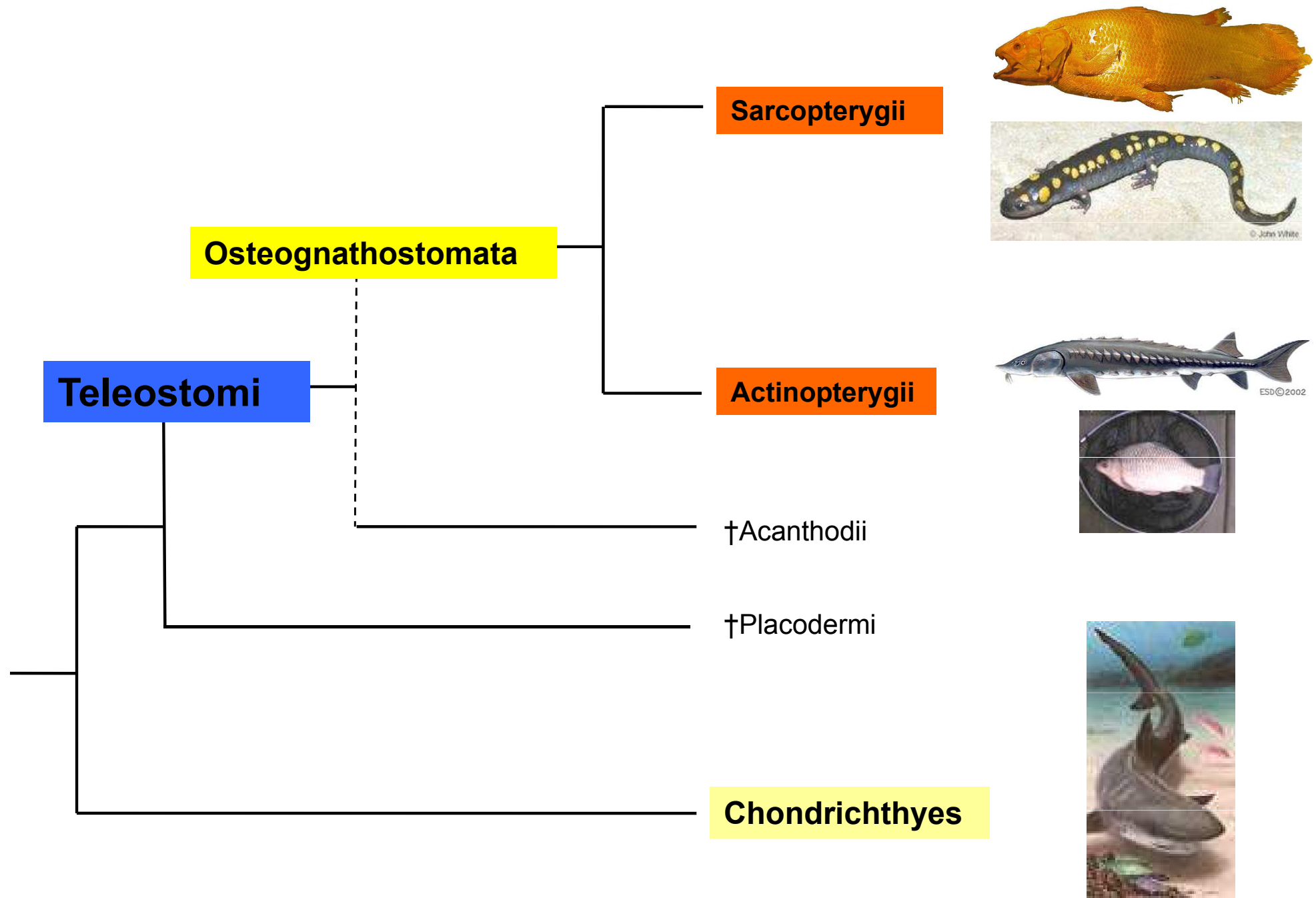

minoha - filtrace detritu,
dospělci - zvláštní typ
predace - přisávají se na
ryby, ozubeným ústním
terčem a jazykem narušují
kůži ryb a nasávají
kašovitou svalovinu s krví,
nebo potravu vůbec
nepřijímají (některé
sladkovodní druhy).

Apomorfie čelistnatců (Gnathostomata)

- Jsou vytvořeny čelisti, které vznikly přeměnou párového prvního žaberního oblouku.
- Zpravidla je přeměněn také další párový žaberní oblouk, jazylkový. První žaberní štěrbinu (*spiraculum*) mezi čelistním a jazylkovým obloukem je redukována.
- Je vytvořen endoskelet z kostní tkáně vznikající z chrupavky (endochondrální osifikace nebo perichondrální osifikace). Objevují se plakoidní šupiny a pravé zuby.
- Je vytvořen jeden pár předních a jeden pár zadních párových končetin s vnitřní kostrou a pletenci.
- Hřbetní a ocasní ploutev jsou podepřeny kostěnými elementy.
- Vznikají žebra.
- Kořeny dorzálních a ventrálních spinálních nervů se překřížují a splývají.
- Je vytvořena myelinová pochva axonů nervových buněk.
- Dorzální a ventrální svalovinu trupu odděluje vodorovná vazivová přepážka (*septum horizontale*).
- Nosní otvor je párový stejně jako čichový orgán, který neleží v sousedství hypofýzy.
- V labyrintu vnitřního ucha vzniká třetí, horizontální, polokružná chodba.
- Mají oči s akomodačním aparátem.
- V trávicí soustavě je diferencován žaludek.
- Pokud dýchají žábry, leží žábry zevně od kosterního žaberního koše (žaberních oblouků). Změna pozice žaber je důsledkem jejich ektodermového původu. Žábry nejsou uloženy ve váčcích.
- Po genové duplikaci vznikla molekula hemoglobinu se čtyřmi řetězci.
- Je vytvořen vrátnicový krevní oběh v ledvinách.
- Pohlavní orgány mají vývody, které u samců vznikají zpravidla z vývodů vylučovacích orgánů.
- Je vytvořen adaptivní systém imunitní odpovědi se schopností selektivity, regulace a paměti.

Fylogeneze obratlovců s čelistmi

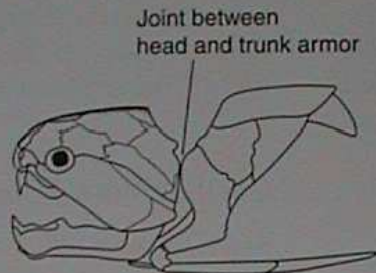

Arthrodira, kloubnatci

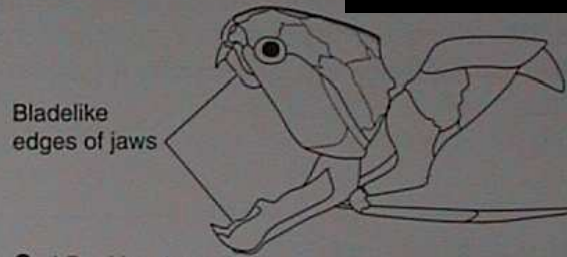
spodní devon
410-360 Ma

Arthrodira - kloubnatci

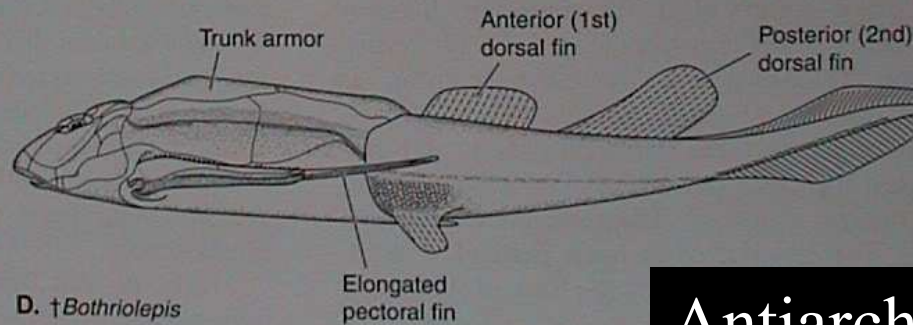
- párový kloub spojující hlavový a trupový pancíř
- bez zubů, ale čelisti měly ostré hrany nebo z nich vybíhaly kostěné výrůstky
- pohyb při dně
- *Dunkleosteus* - Cleveland (Ohio) - 6m, mořský

B. †*Dunkleosteus*

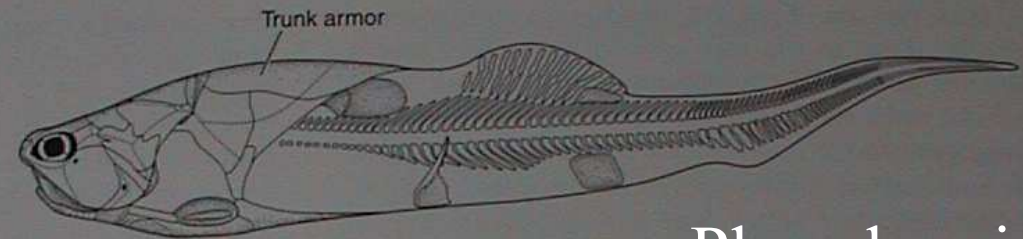

C. †*Dunkleosteus*

D. †*Bothriolepis*

Antiarchi

A. †*Coccosteus*

Placodermi

- kostěnými deskami, jsou kloubně připojeny k trupu
- malá hlava se spodními ústy
- *Bothriolepis* - Miguasha (Quebec), 30 cm, *Pterichthyodeus*

24

Placodermi - pancířnatci

0,3-10 m

- dvoudílný pancíř z kostěných desek (hlavový a trupový)
- chrupavčitý endoskelet, chrupavčitá, zčásti i kostěná lebka a obratle (ale bez osifikovaných těl)
- heterocerní ocasní ploutev
- starší – sladkovodní, již na konci ordoviku, mladší - i mořští, max. v devonu, zánik v karbonu

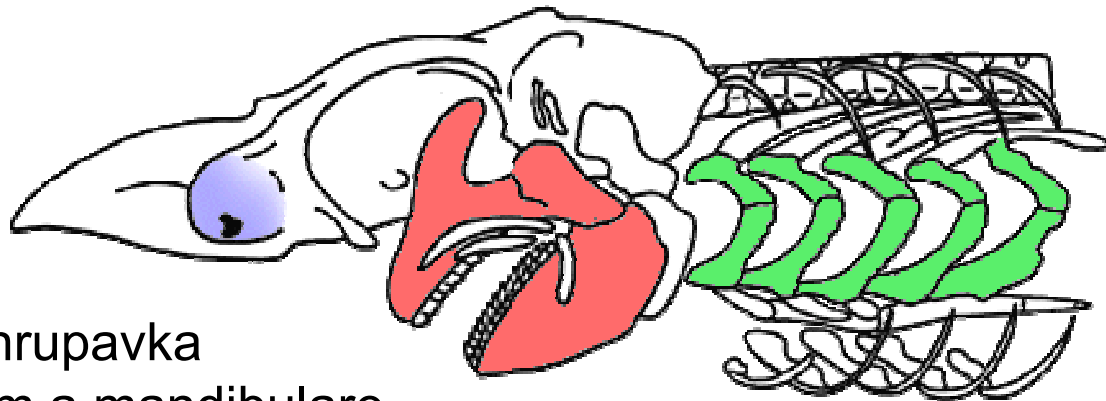
23

Chondrichthyes

- charakteristika
- systém

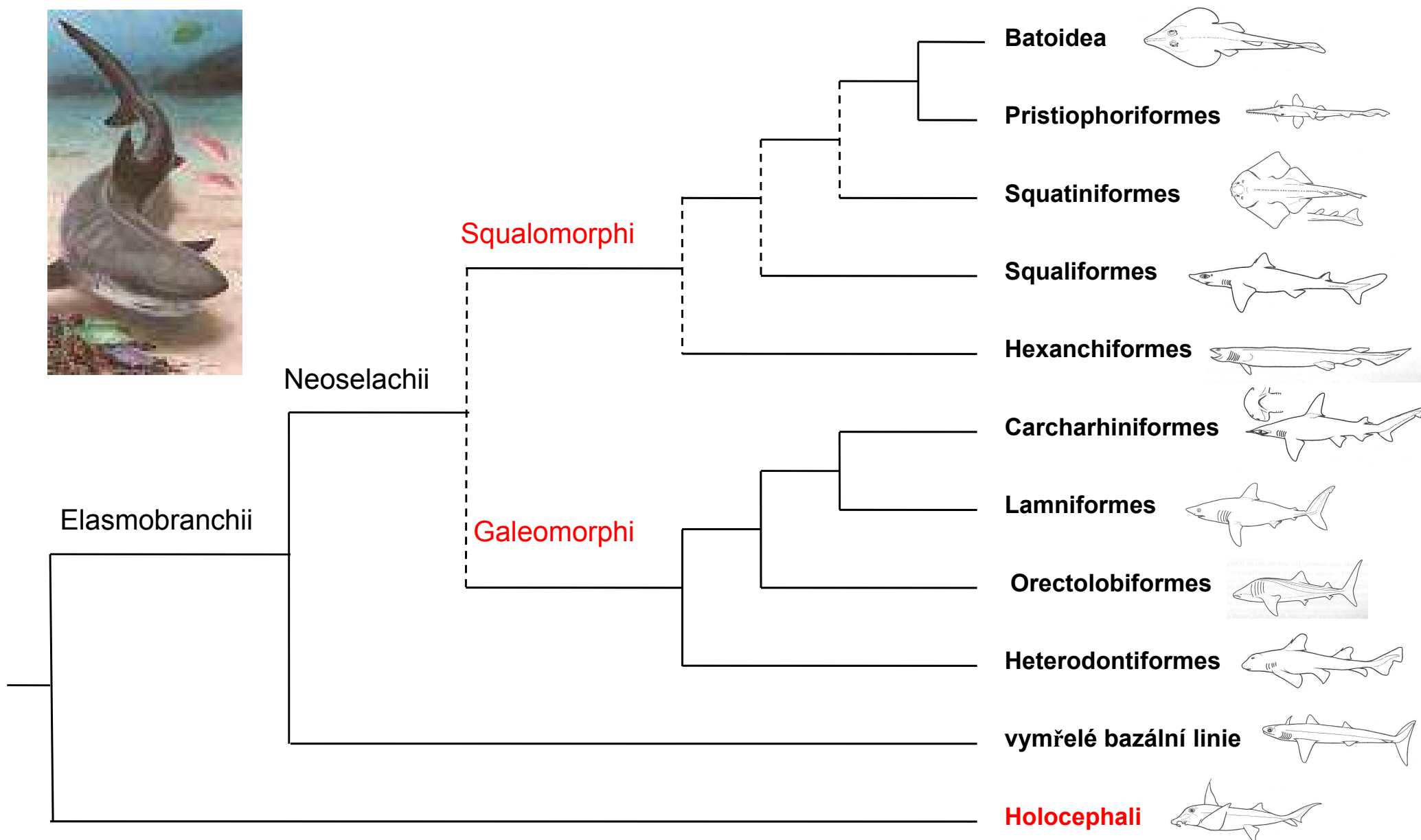
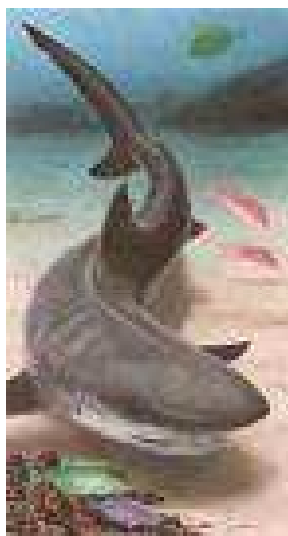
Apomorfie paryb (Chondrichthyes)

- **Plakoidní šupiny**, zuby a způsob jejich výměny.
- Redukce dermálního skeletu.
- **Chrupavčitý endoskelet** s prizmaticky zvápenatělou chrupavkou.
- **Uzavřené neurocranium** (*chondrocranium*).
- Je vytvořen **protáhlý rypec** (*rostrum*).
- Kopulační orgány na břišních ploutvích samců (**pterygopody**).
- U juvenilních stádií **nejsou vytvořeny vnější žábry**.

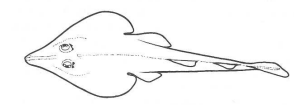

jedna párová chrupavka
palatoquadratum a mandibulare

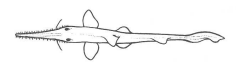
Fylogenetický strom žijících paryb Chondrichthyes

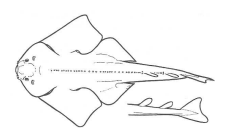
Batoidea

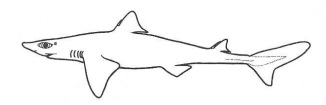
Pristiophoriformes

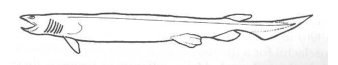
Squatiniformes

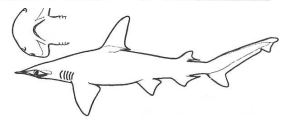
Squaliformes

Hexanchiformes

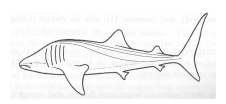
Carcharhiniformes

Lamniformes

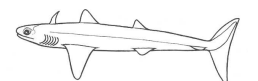
Orectolobiformes

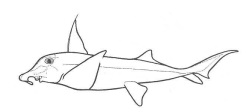
Heterodontiformes

vymřelé bazální linie

Holocephali

Chondrichthyes

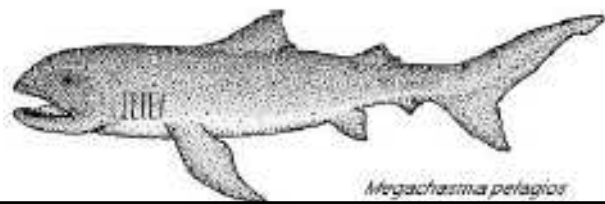
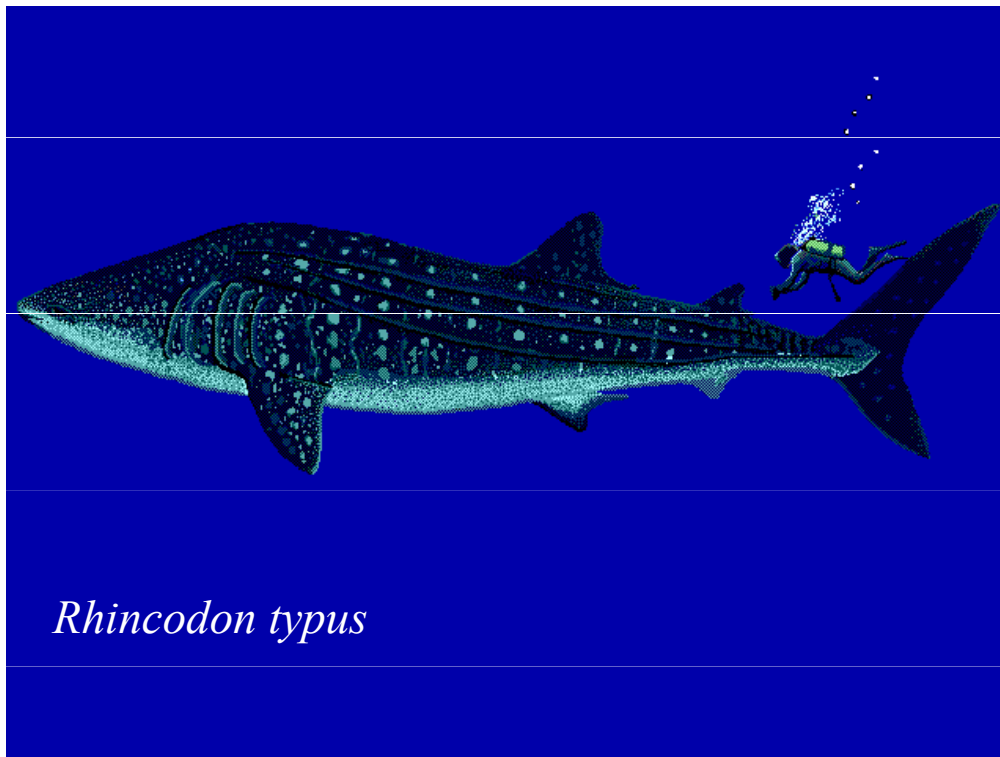
Počet druhů 1091 (Příčnoústí: 1060, z toho rejnoci 665, Chiméry: 31)

Velikost:

Max: *Rhincodon typus* (>18 m), †*Carcharodon megalogon* (15 m)

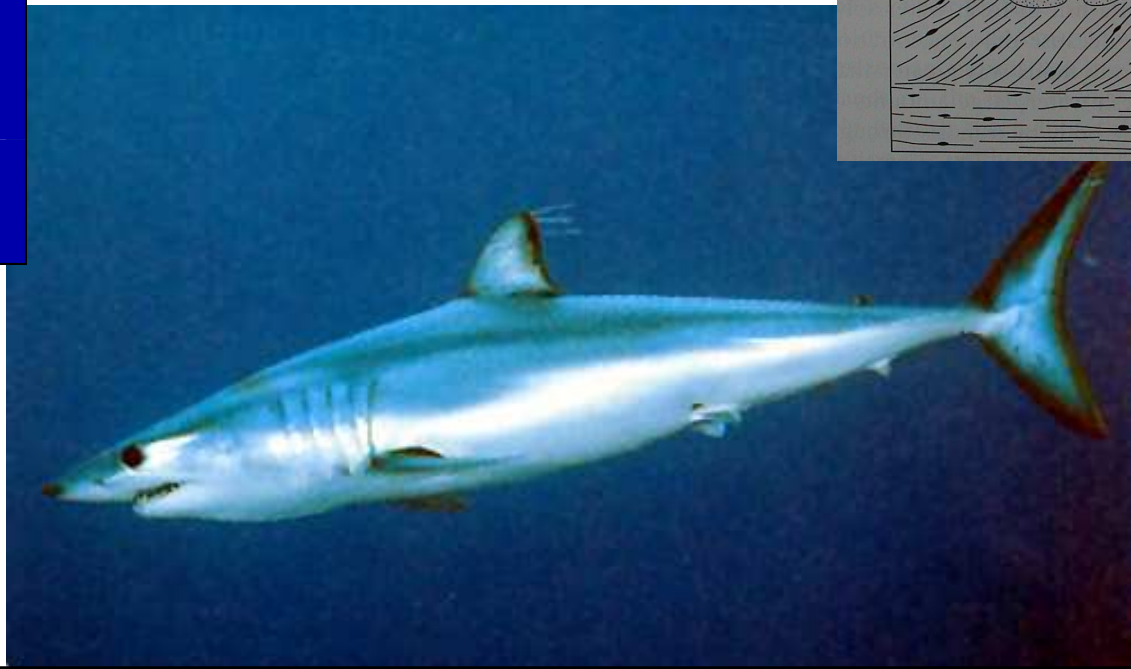
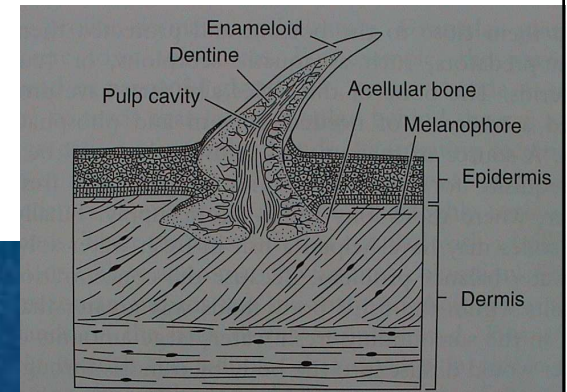
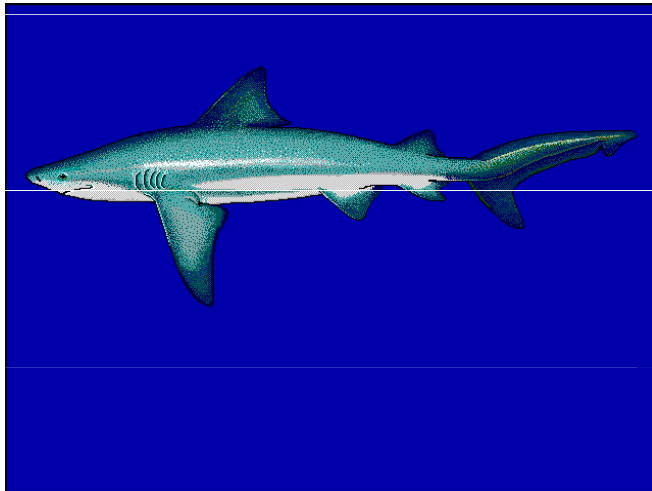
Min: *Etmopterus perryi* (1985, m:17 cm, f: 19 cm)

Objev století: *Megachasma pelagios* (4,5 m, 1983, žralok havajský)

morfologie

- plakoidní šupiny (dentin+email)
- chrupavčitá kostra (endoskelet), kalcifikace, amphicoelní obratle, platybazická lebka (široká, oční daleko od sebe), hyostylní (vzácněji amphistylní)
- heterocerkní ocasní ploutev, párové ploutve (coracoscapulare výrazné - ischiopubicum, basalia, radialia, ceratotrichia)
- boční sval, myomery alternují s těly obratlů, rychlý pohyb (*Isurus oxyrinchus* mako 50, až 75 km/h, až 6 m nad hladinu)

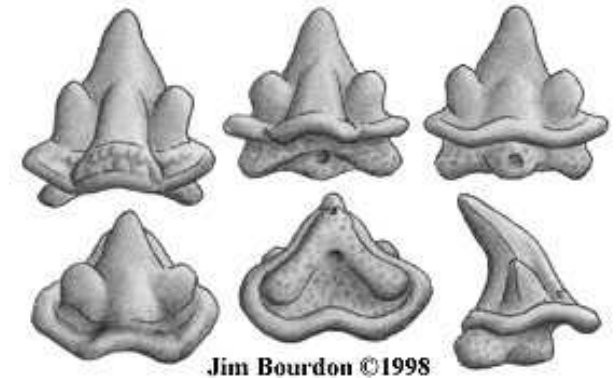

morfologie

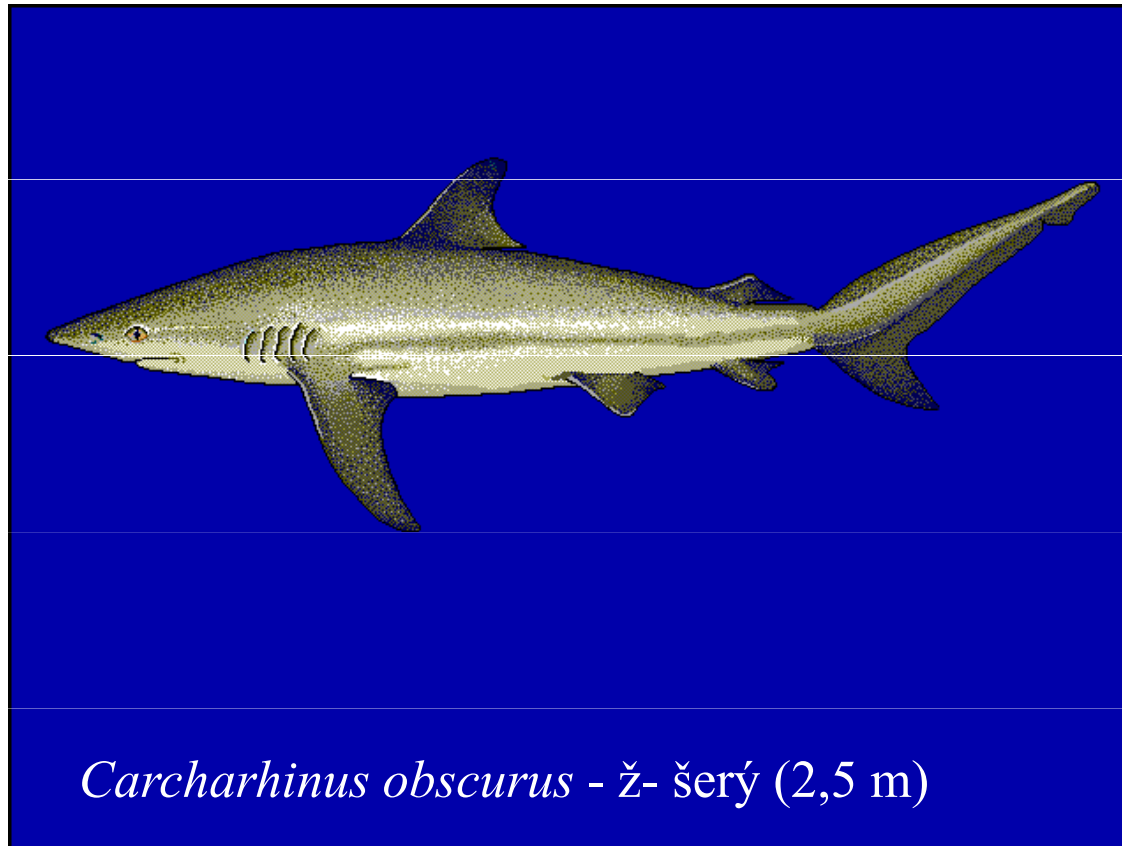
- velký telencephalon, čichové laloky, mozeček
- smysly: čich - krev cítí do 400 m; chuť; proudový orgán jen na hlavě, v blanitém labyrintu drobné statokonie, nízkofrekvenční zvuky vznikající prudkým pohybem ve vodě (poraněná ryba) do vzdálenosti 1,5 km; extrémně dalekozraké oko (10-14 D), 10 x citlivější než lidské oči, ve tmě vidí pohyb až do vzdálenosti 8 m, reflexní tapetum; Lorenziniho ampule ($0,005 \mu\text{Vcm}^{-1}$, tj. $25 \cdot 10^6$ x více než člověk (např. vnímá tep srdce oběti))
- příčná ústa pod rostrem (někdy vysunovatelné čelisti), polyfiodontní chrup - funkční 1-3 řady cca 2-3 týdny, za život až 30 000 zubů, tvar zubů dle potravy

- heterodoncie (*Carcharhinus* (horní>dolní), *Hexanchus* (naopak))
- drobné zuby planktonofágů *R. typus* 7200

Tlak na špičkách zubů:
2 800 kg/cm²

Carcharhinus obscurus - ž- šerý (2,5 m)

filtrující druhy – Rhincodon, Megachasma-vnitřní šupiny protaženy do tyčinek do hltanu

- svalnatý hltan - prostorný žaludek - střevo se spirální řasou (typhlosolis) - kloaka
- velká játra (zásobárna tuku a hydrostatický orgán) a žlučník (10-33% m těla) - vysoký obsah lipidů, vitaminů (A, D)
- získávání potravy: až na výjimky predace
- žravost: *G. cuvieri* - v žaludku ryby, kytovci, ptáci, leguáni, hlavonožci, krabi, medúzy, kuřata, prasata, hovězí dobytek, kusy dřeva a uhlí, igelitové pytle, plechovky atd.; není vyvolána hladem
- kanibalismus: *G. cuvieri* (tygří), *C. leucas* (býčí)
- *Squalus* (hladkoun) - *Carcharhinus limbatus* (černocípý)

Spiny Dogfish

5' (1.5m)

Tiger Shark

18' (5.6m)

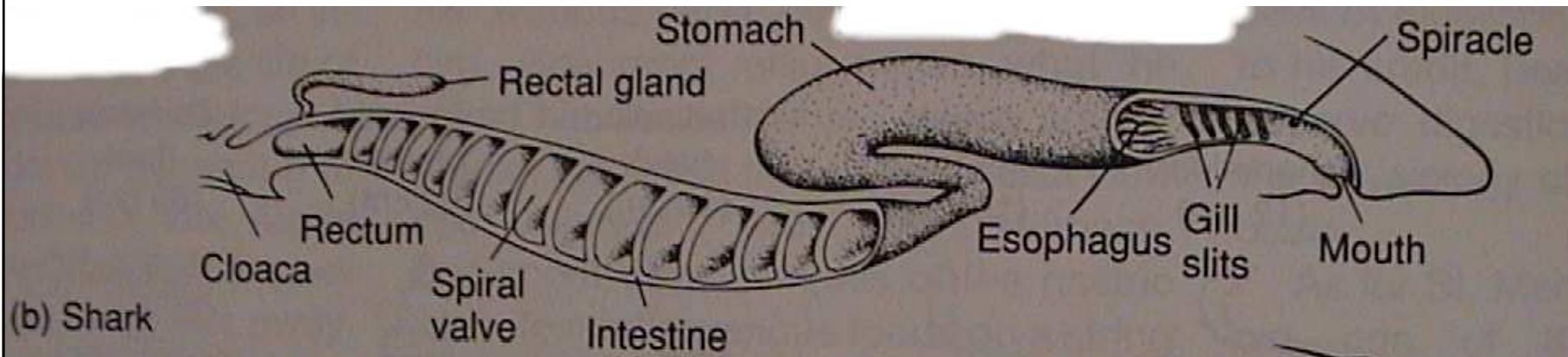
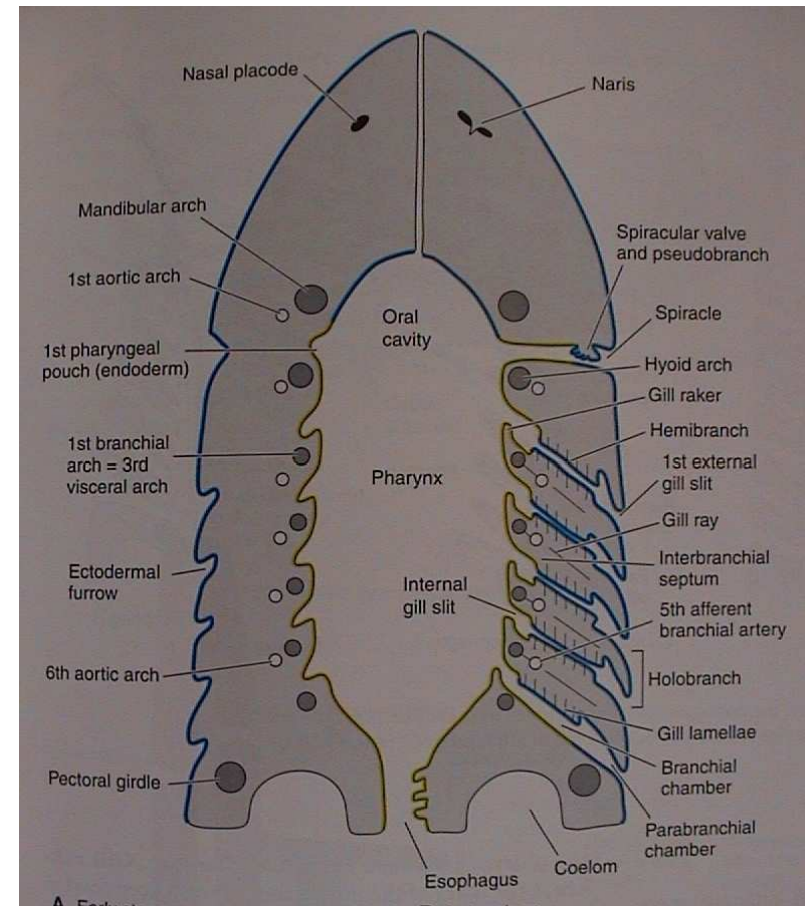
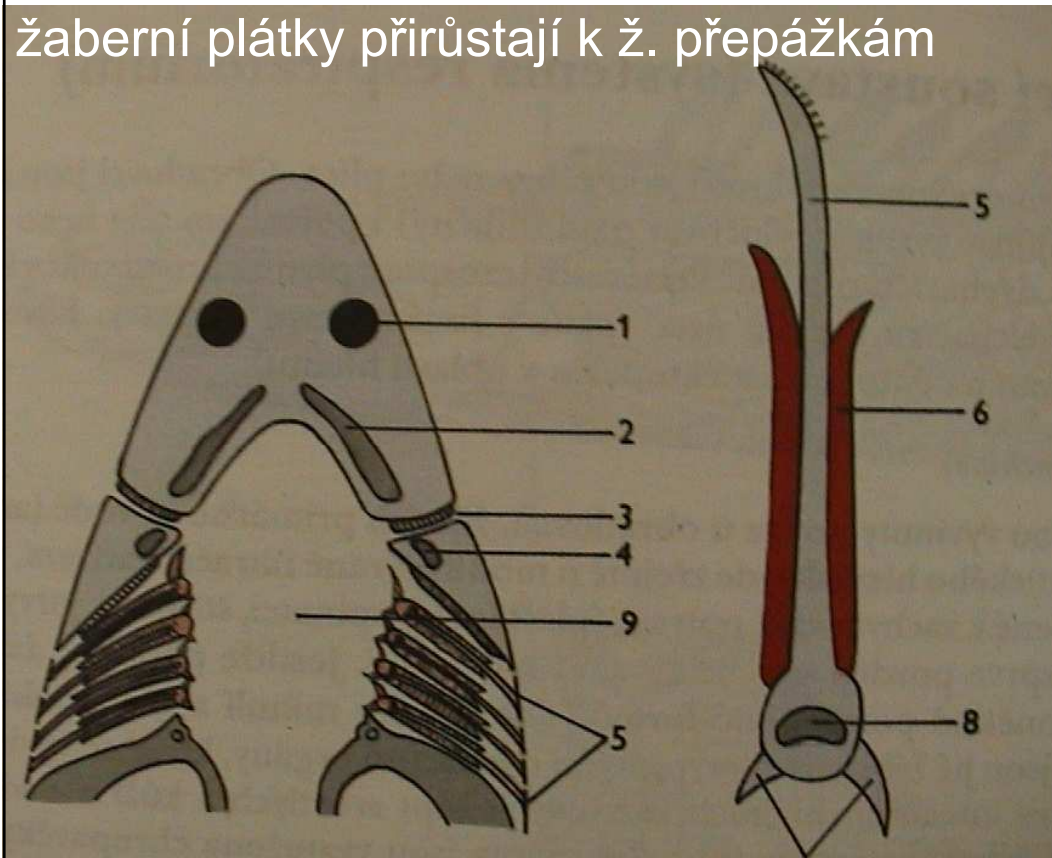
žábry – žaberní přepážky

srdce – žilný splav, komora a srdeční násadec

Leydigovy žlázy – produkce sekretu=pohyb spermií a pterygopody

= paralela se živorod. savci, vajíčka nebo živorodost (žloutková placenta, výživa ústy..)

žaberní plátky přirůstají k ž. přepážkám

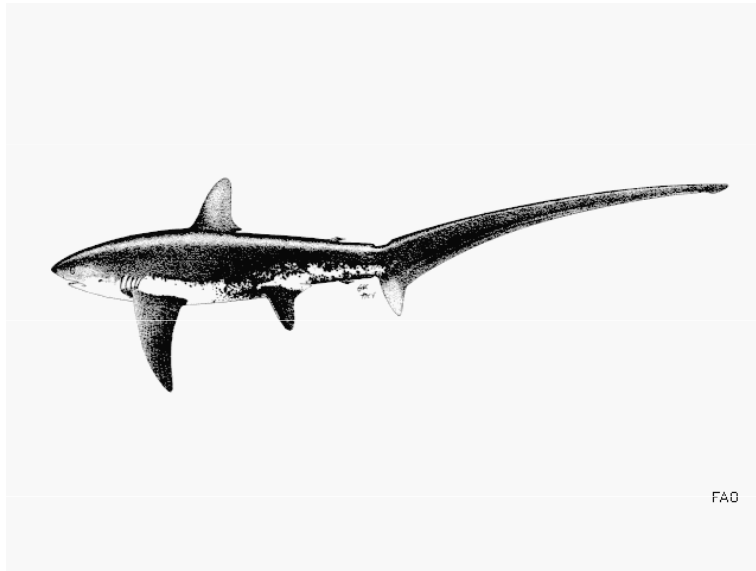

(b) Shark

rozmnožování - páření, vnitřní oplození, pterygopody (myxipterygia)
vejce, embryo – 3 způsoby, **vejcorodost**, **vejcoživorodost (děloha)**,
živorodost (žloutková placenta, pupeč.šňura)

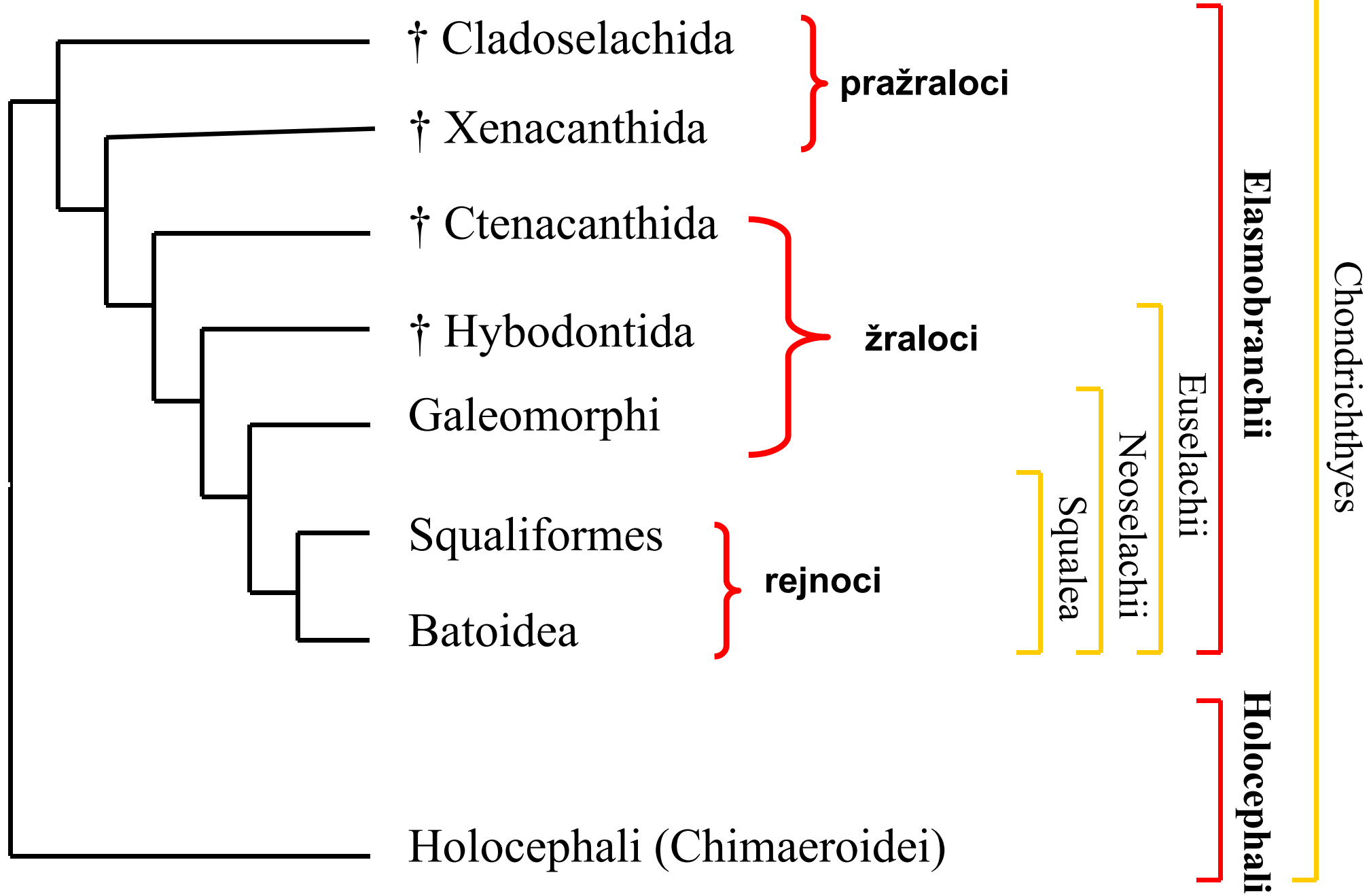

zvláštní lovecké strategie: žraloci rodu *Alopias*

**Chondrichthyes
systém**

cl. ELASMOBRANCHII

1) pražraloci (Cladoselachida, Symmoriida, Xenacanthiida, Eugeneodontia)

2) moderní žraloci († Ctenacanthoidea, Hybodontoida), rec:

- **Squaliformes** (74) - ostrouni (4:Squalidae-10, Dalatiidae 49)
- **Squatiniformes** (12) - polorejnoci (Squatinidae 13)
- **Hexanchiformes** (5) - šestižábří (Hexanchidae-4, Chlamydoselachidae-1)

- **Heterodontiformes** (8) - různozubí (Heterodontidae 8)
- **Orectolobiformes** (31) - nozdrovousí (7:Hemiscyllidae 11, Orectolobidae 6, Rhincodontidae 1)
- **Lamniformes** (7:Alopiidae 3, Cetorhinidae 1, Megachasmidae 1, Lamnidae 5, Mitsukurinidae 1, Pseudocarchariidae 1) (16) - sled'oví
- **Carcharhiniformes** (Carcharhinidae-50, Proscyllidae 6, Scylliorhinidae 89, Sphyrnidae 8, Pseudotriakidae 1, Hemigalidae 7, Triakidae 34) (208)

Batoidei (456)

- **Pristiophoriformes** (5) - pilonosové (Pristiophoridae 5)

- **Rajiformes** – praví rejnoci (Rajidae 200, Rhinobatidae 45, Dasyatidae 70, Plesiobatidae 1)
- **Torpediniformes**
- **Pristiformes** (Pristidae 4) pilouni

cl. HOLOCEPHALI

- **Chimaeroidei** (31)

planktonofágové:

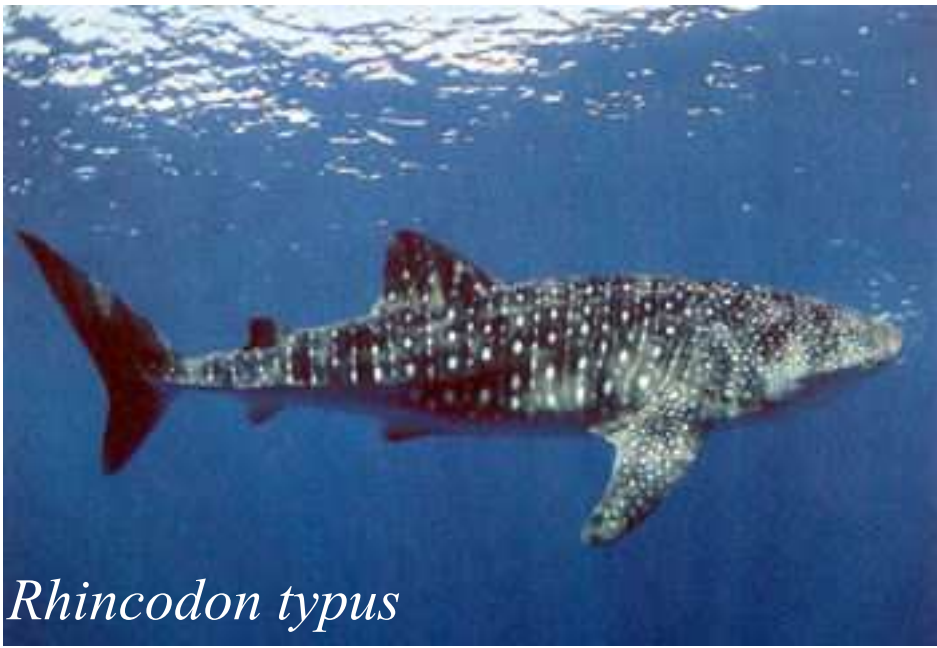
Cetorhinus maximus - ž. veliký (1600 t vody/hod)

Megachasma pelagios - ž. havajský

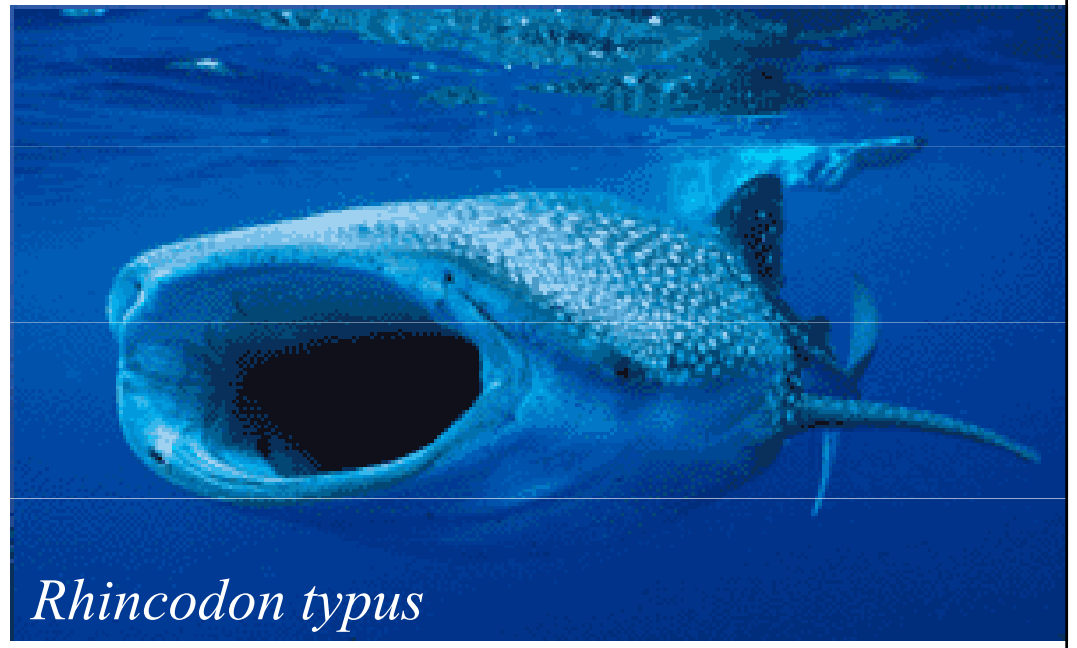
Rhincodon typus - ž. obrovský (velrybí)

Manta birostris - rejnok obrovský

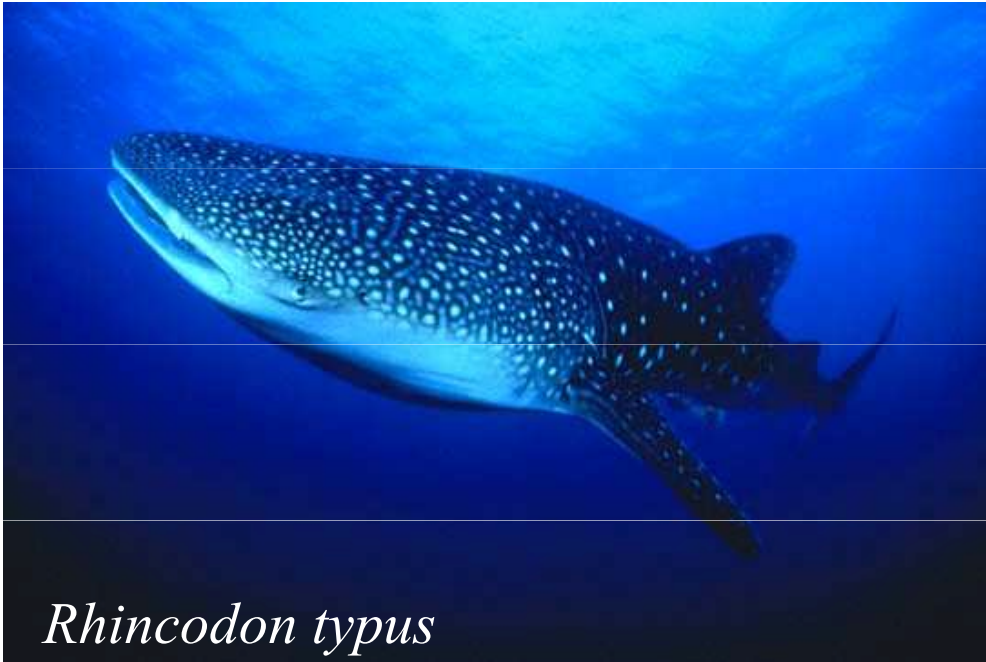

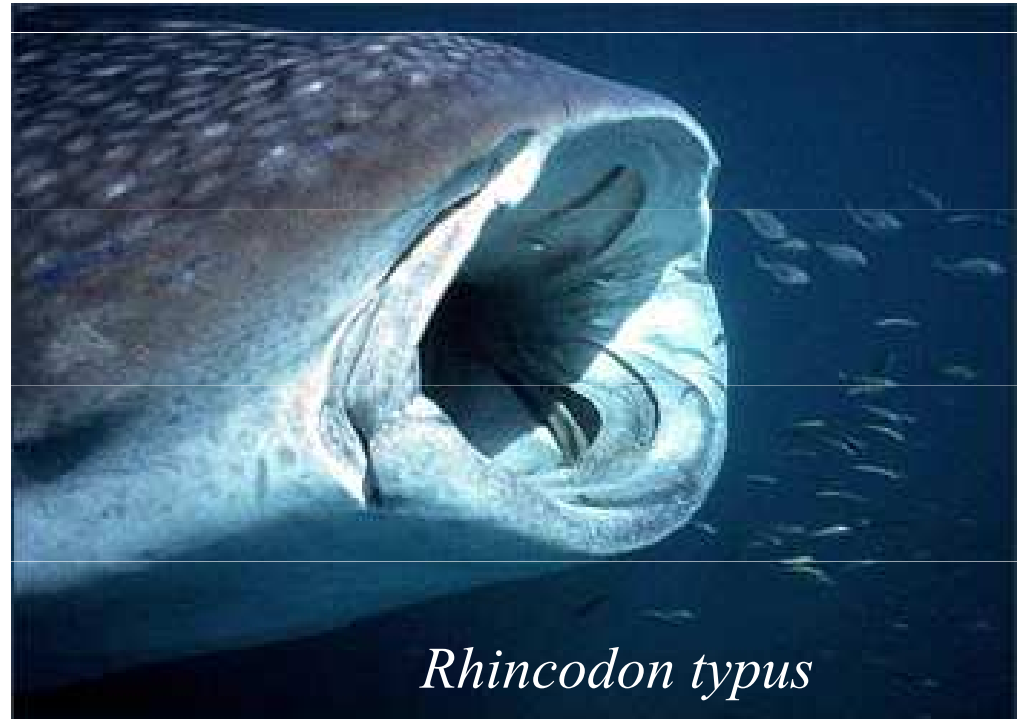
Rhincodon typus

Rhincodon typus

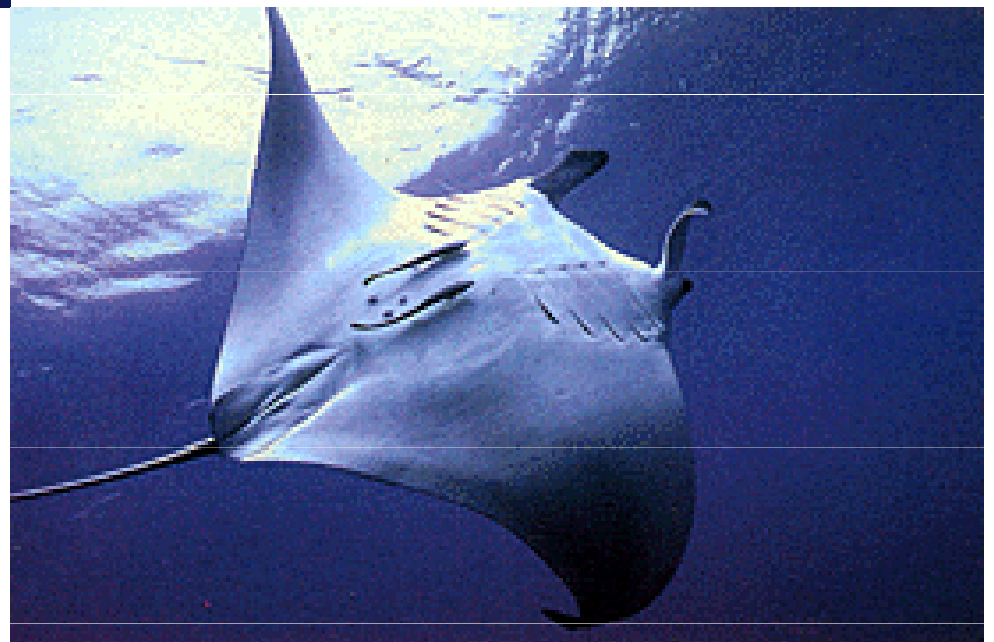
Rhincodon typus

Rhincodon typus

Manta birostris - rejnok obrovský

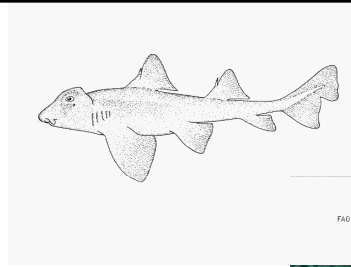
bentofágové:

Heterodontus - různozubec

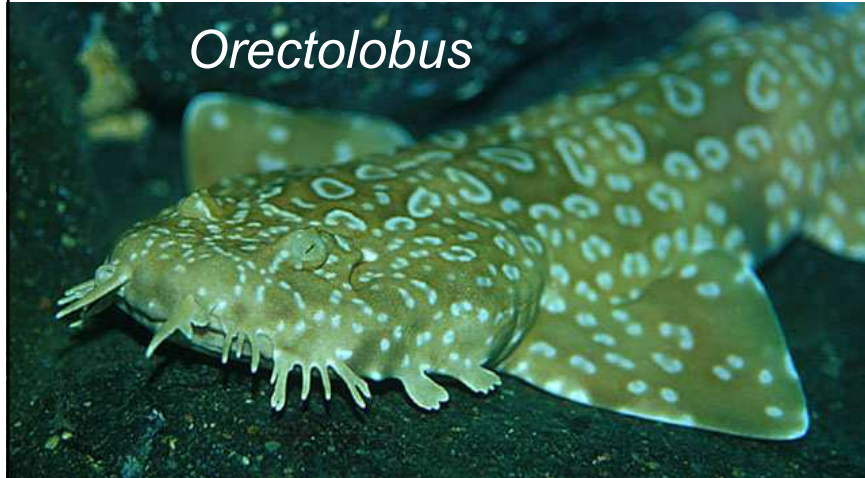
Scylliorhinus - máčka

Orectolobus – ž. kobercový

Pristiophorus - pilonos

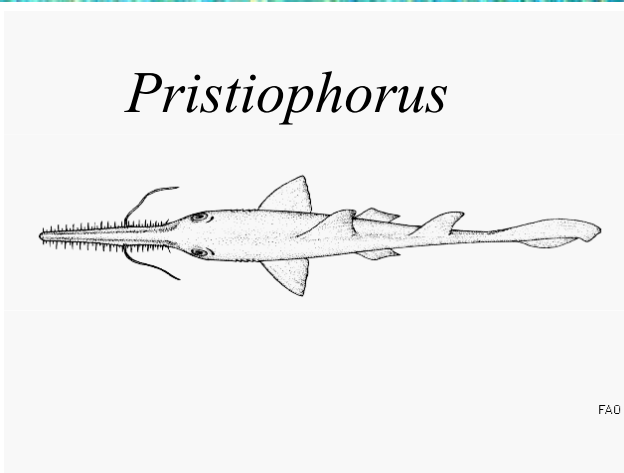
Heterodontus

Orectolobus

Scylliorhinus

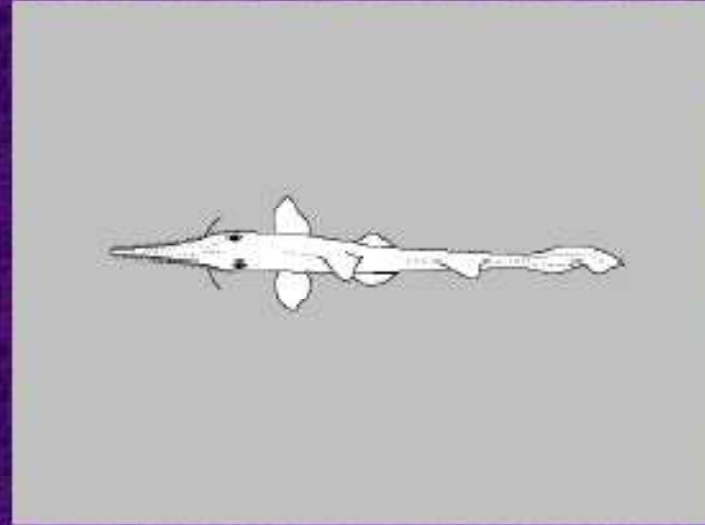

Pristiophorus

Batoidei (665) - rejnoci

system

Pristiophoriformes (5) - pilonosové

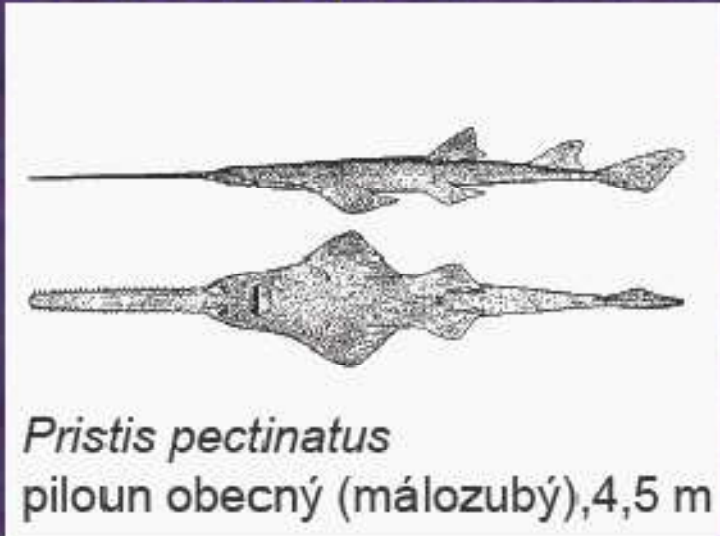

Pristiophorus - pilonos

pilovité rostrum, 0 A, 2 D, 6-7 párů žaberních štěrbin

Batoidei (665) - rejnoci

Pristiformes – pilouni

Pristis pectinatus
piloun obecný (málozubý), 4,5 m

6 m, pilovité rostrum
+ ploché zuby na čelistech

Torpediniformes - parejnoci, rejnoci električtí

Torpedo marmorata –
parejnok elektrický,
1 m, 30 kg

rejnoci neteční

Narcine brasiliensis

system

Batoidei (665) - rejnoci

Rajiformes - praví rejnoci
párové ploutve srůstají v lem

Raja - rejnok

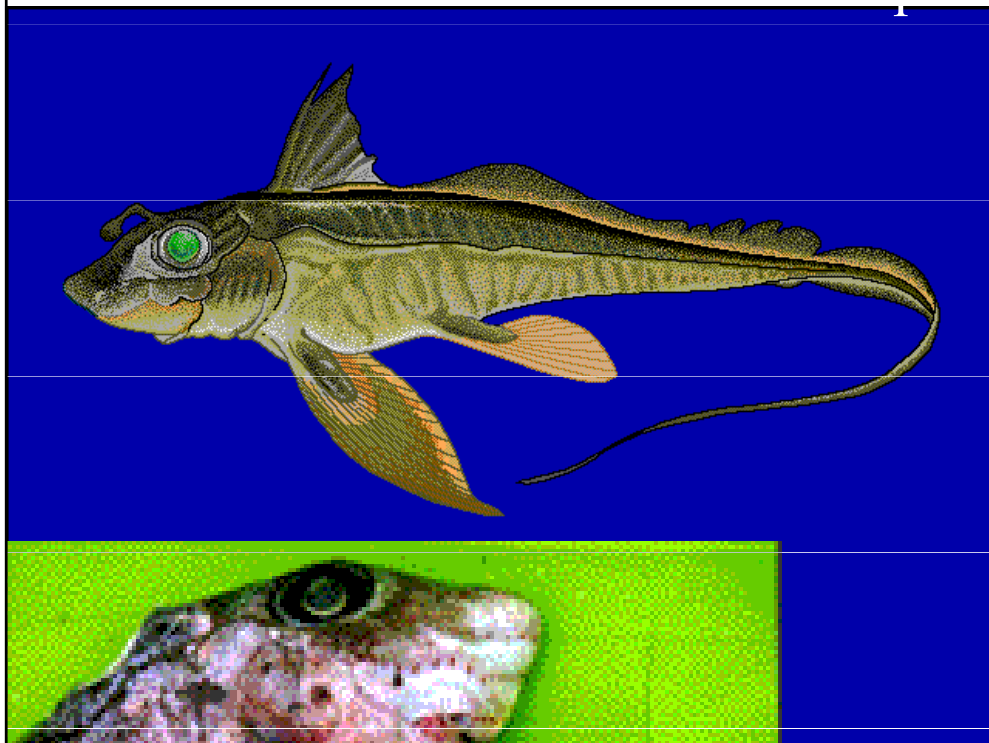

Dasyatis - trnuča

system

Chimaera monstrosa - chiméra podivná

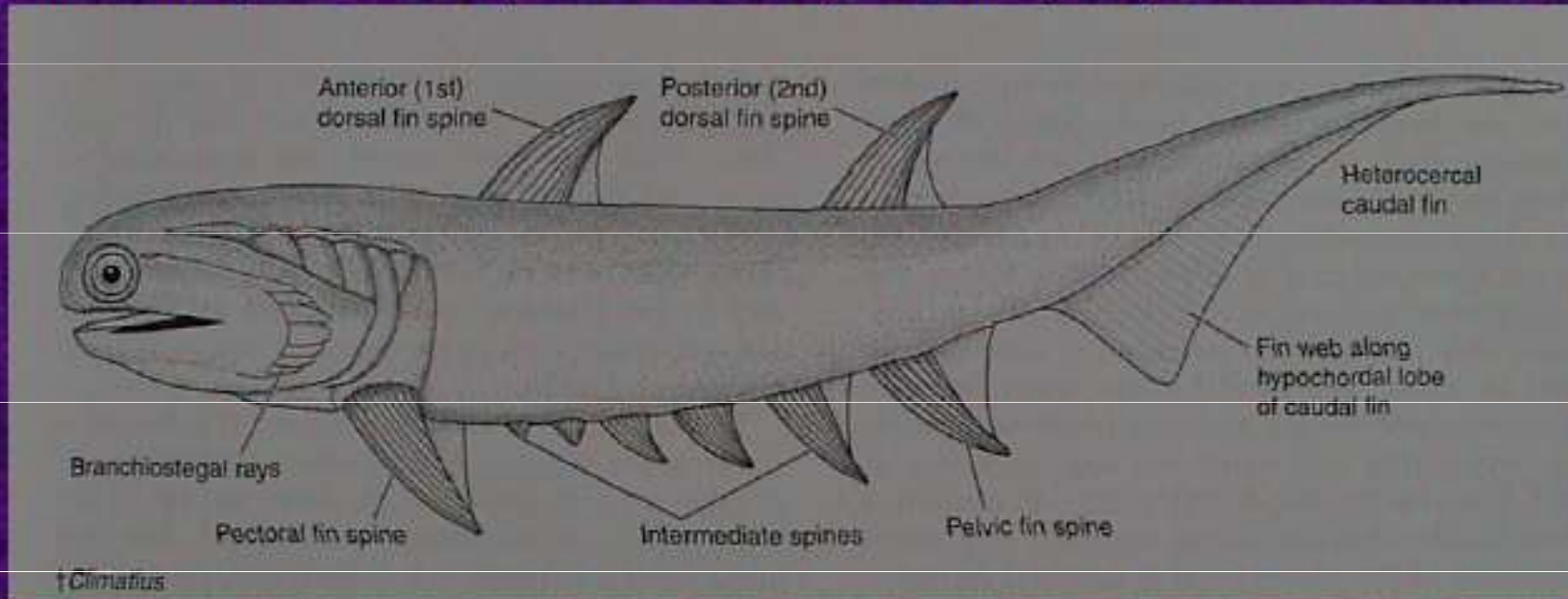
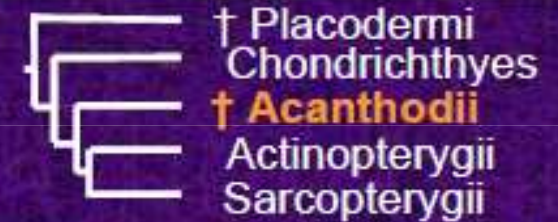
velké prsní ploutve

- bičovitý ocas
- šupiny jen místy (hlava, hřbet, pterygopody)
- velká hlava, krátké rostrum, autostylie
- obratle bez těl, chorda zachována
- chybí žebra
- 4 páry žaberních štěrbin krytých kožním žaberním víčkem, podepřeným chrupavkou připojenou k jazykovému oblouku
- spiraculum uzavřené
- deskovité zuby bez skloviny, monofiodontní chrup
- pohlavní dimorfismus -samice větší(2 m)
- samec má na hlavě výrůstek k přichycení samice při páření (tenaculum), 2 další výrůstky před břišními ploutvemi
- chybí kloaka, oviparní—1-2 vejce až 30 cm
- benticky, 200-2000 m

ACANTHODII - TRNOPLOUTVÍ

Směs primitivních znaků a znaků podobným rybám

Climatius (silur - devon), *Acanthodes* (ordovik - perm)

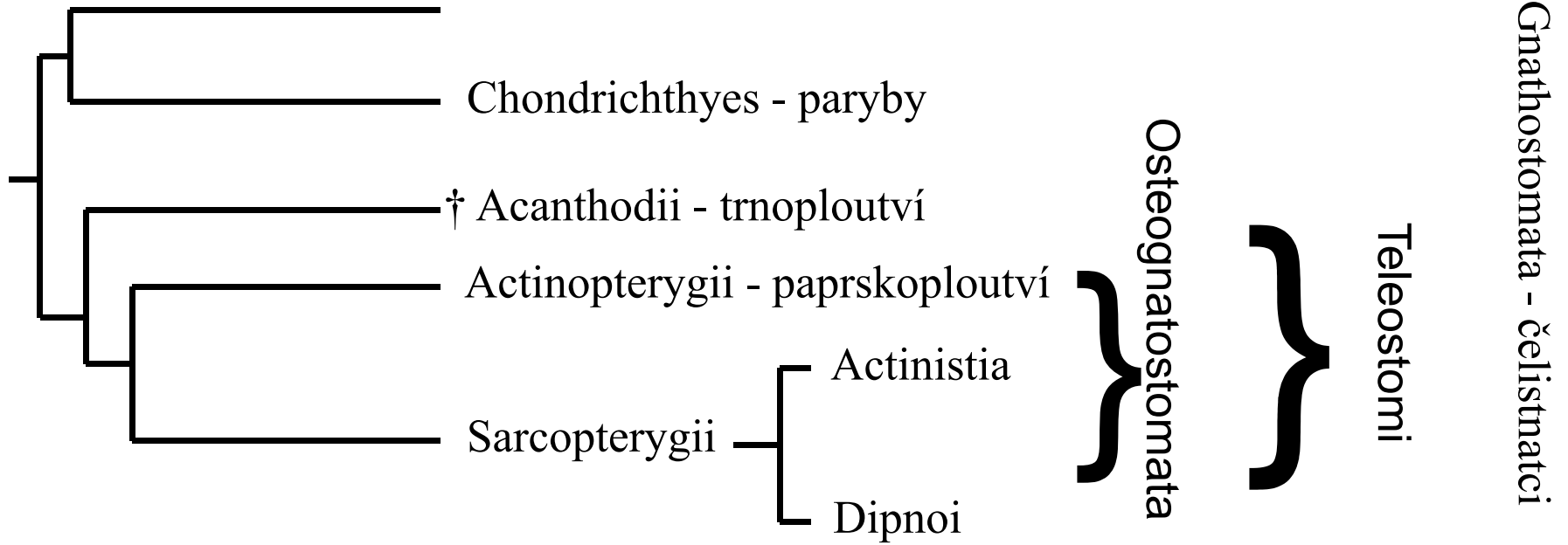

- 10-30 (250) cm, heteroceršní ocasní ploutev, redukce kožního krunýře, kostěné šupiny, na hlavě i kostěné destičky
- **chorda zachována, obratle i lebka zčásti osifikované, nebyla vyvinuta jazyka, spiraculum se žábry, žaberní štěrby s krytem nebo jedinou skřelí na hyoidním oblouku, lebka tropibazická, velké očníce, terminální ústa**
- kožovité ploutve s trnem, mezi P a V větší počet menších párových ploutviček nebo trnů
- **postranní čára jako u ryb, ale s otvory mezi šupinami, ve vnitřním uchu 2 otolity**
- od svrchního ordoviku do permu, max. ve spodním devonu – S polokoule, pak kosmopolitně, sladkovodní (drobní bezzubí), mořští (draví i mikrofágní)

Apomorfie čelistnatců s kostní tkání

- Kostra je vždy alespoň částečně **endochondrálně osifikována**, kosti obvykle výrazně převažují nad chrupavkami.
- Součástí kožní kostry jsou **kostěné šupiny**, které mohou druhotně vymizet.
- Původně existoval velký počet dermálních kostí, zvláště na lebce.
- V patrovém komplexu se objevují **nové krycí kosti** – původně párový *vomer* a nepárový *parasphenoid*.
- V blanitém labyrintu vnitřního ucha bývá **malý počet velkých otolitů**, nejčastěji tři.
- Proudový orgán u primárně vodních forem vytváří **postranní čáru**, zpravidla zevně patrnou jako řada otvůrků v šupinách.
- **Žaberní přepážky jsou částečně nebo úplně redukovány**, žaberní lupínky se pak připojují k žaberním obloukům a leží ve společné žaberní dutině.
- Vychlípením přední části trávicí trubice vznikají **párové nebo nepárové tenkostěnné vaky**, modifikované pro velmi rozmanité funkce.

Craniata

System a evoluce živočichů

Actinopterygii

- charakteristika
- systém

Apomorfie paprskoploutvých ryb (Actinopterygii)

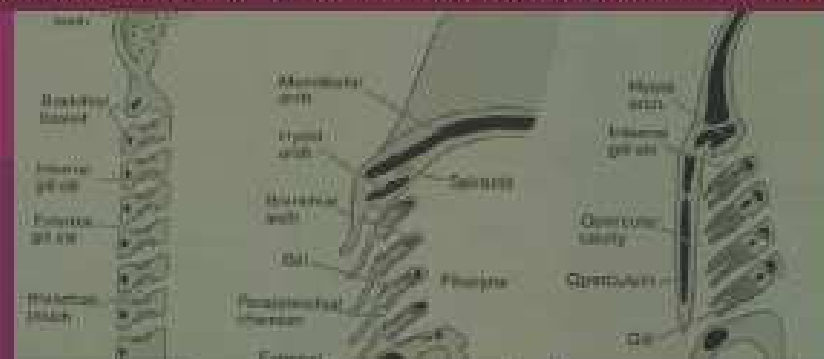
- Párové ploutve jsou vyvinuty zpravidla ve tvaru ichtyopterygia, výjimečně brachiopterygia. Pokud jsou přítomna bazália, je v kontaktu s pletencem končetiny více než jedno. Po ztrátě bazálií ploutevní paprsky nasedají vějířovitě na radiália.
- Původně jedna hřbetní ploutev.
- Zuby jsou kryty akrodinovou enameloidní čepičkou.
- Šupiny měly původně vytvořenu vnější sklovinovou vrstvu ganoinu, která se však zachovala jen u starobylých skupin.
- Žaberní otvory jsou kryty soustavou skřelových kostí s typickou stavbou a přítomností *praeoperculare*.
- Chybí parietální otvor, není však jisté, zda k této ztrátě nedošlo až v pokročilejších liniích.
- Zvláštní vývoj a stavba everzního koncového mozku. Nepárová komora překryta tenkou střechem
- Je vytvořen sekundární cévní systém.
- Mají vytvořen zvláštní urogenitální otvor, kloaka chybí.
- Ve vnější membráně vajíček je vytvořen otvůrek zvaný mikropyle.
- Původním znakem jsou přichycovací žlázy, které jsou přítomny v rané fázi vývoje embrya a vyskytují se pouze u starobylých skupin.

ACTINOPTERYGII - PAPRSKOPLOUTVÍ

Nejpočetnější skupina obratlovců, 38 řádů, 430 čeledí a ~ 30 000 druhů

- 5 žaberních oblouků s žaberními tyčinkami na vnitřní straně, 4 holobranchie, žaberní dutina z boku kryta skřelemi, zesponu pohyblivou žaberní blánou

žaberní váčky žaberní přepážky žaberní oblouky, skřepe

mihule

paryba

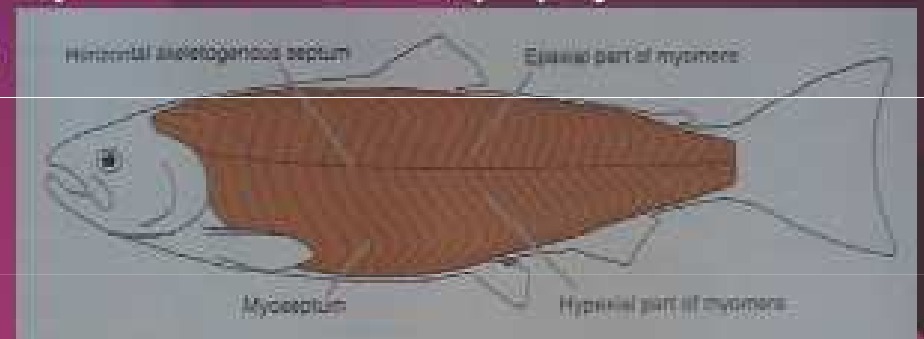
kostnatá ryba

- nepárový plynový měchýř převážně s hydrostatickou funkcí, párový plicní vak jen u bichirů
- CS: bulbus arteriosus (zkrácený), truncus arteriosus (prodloužený), kardinální žíly zachovány
- UGS: opisthonefros, i pronefros (u kostnatých i v dospělosti jako „hlavová“ ledvina), primární močovody (Wolfovny chodby), sekundární pohlavní cesty (výjma bichirů) oddělené od cest močových
- vnější oplození, vzácně vnitřní - kopulační orgán – gonopodium (přední část A)
- zvrát pohlaví: fenotypová plasticita (vliv vnitřních i vnějších faktorů – teplota, chemické znečištění vody), i experimentálně pomocí hormonů (GTH, i steroidní H)

Charakteristika

- epidermis – z 10-30 vrstev, nerohovatí, slizotvorné buňky, žlázy jen u sumců
- nediferencovaná páteř z holospondylních obratlů amficélního typu, aspondylní jen u jeseterů, hemální oblouky (vpředu chybí, ve střední části nespojeny)
- rozvoj dermálních kostí lopatkového pletence – systém cleithrum, připojení k lebce
- boční sval, myosepta tvar W (špičkami k ocasu), i elektrické orgány
- NS – rozvoj středního mozku a mozečku, malé čichové laloky
- párové smylové receptory

ACTINOPTERYGII - PAPRSKOPLOUTVÍ

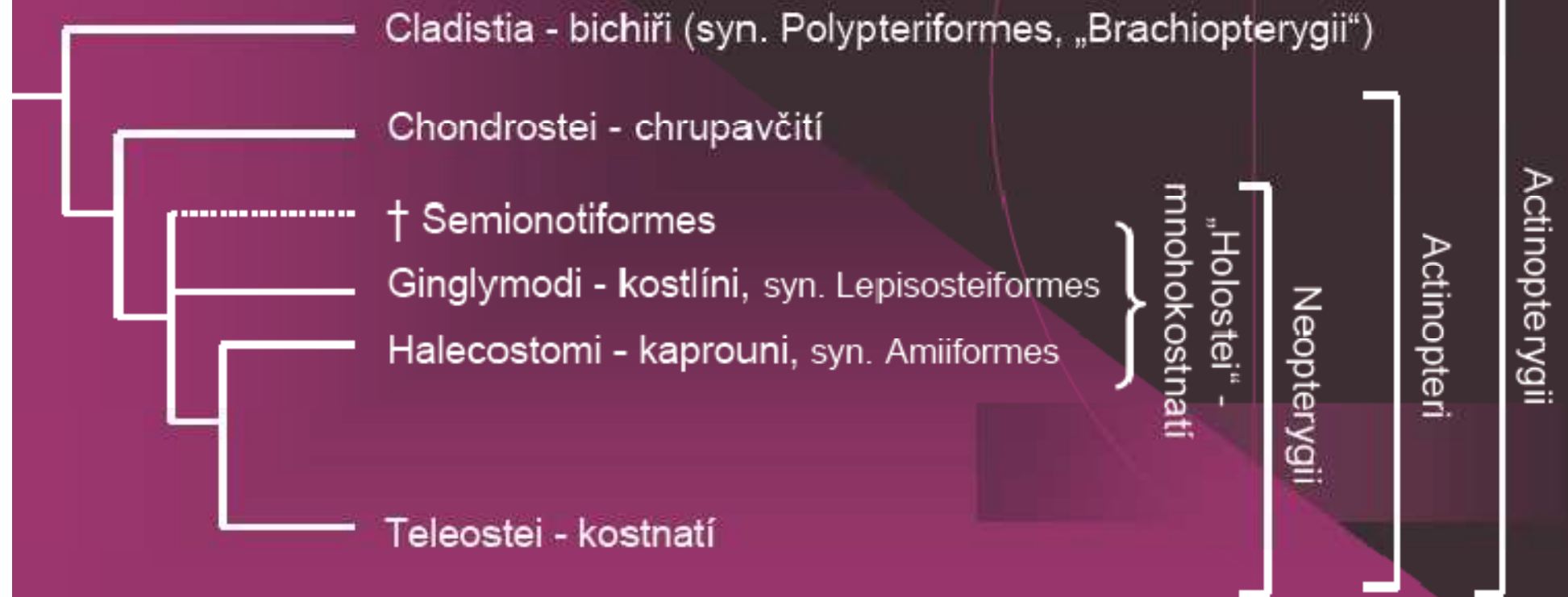
Od svrchního siluru (400 mil. let)

Diverzifikace v devonu, adaptivní radiace:

1. karbon - trias († „Palaeonisciformes“), chrupavčití
2. trias - jura († *Semionotus*), „Holostei“ - mnohokostnatí
3. jura – dodnes († Pycnodontiformes), Teleostei - kostnatí

Diverzita recentních > vymřelých

Původně mořští

CLADISTIA - BICHIŘI

(syn. Polypteriformes, „Brachiopterygii“)

Starobylá skupina - řada plesiomorfii – vztah jak k paleoniskům, tak svaloploutvým, nejasné postavení, fosilie ze stř. Jury a z třetihor (Egypt)

- Brachiopterygia - svalnatý násadec
- Vysoký počet hřbetních ploutví
- Difycerní ocasní ploutev
- Ganoidní šupiny
- Platybazická lebka
- Plicní vaky, spirální řasa, red. conus arteriosus, +bulbus arteriosus
- Larvy s vnějšími žábrami
- Draví, Afrika - záplavové oblasti Konga, Nigeru
- *Polypterus* – 9, *Erpetoichthys* – 1, rec. 90 cm, vymřelí až 180 cm

CHONDROSTEI - CHRUPAVČITÍ

Recentní s chrupavčitou kostrou (neotenie?), vymřelí (devon-křída) dobře osifikováni

Ganoidní šupiny, redukce v kostěné štítky bez ganoinu (v řadách)

Heterocerkní ocasní ploutev

Jeseteři - spodní bezzubá ústa, redukované skřele, spiraculum, nepárový plynový měchýř

Sladkovodní, mořští, potamotokní, anadromní migrace, jen S polokoule, filtrace planktonu (veslonos), bentičtí živočichové (měkkýši aj.)

† „Paleonisciformes“

Acipenseriformes – jeseteři (2 č., 6 r., 28 druhů)

Polyodontidae

Polyodon spatula - veslonos americký

Psephurus gladius - veslonos čínský

Acipenseridae

Scaphirhynchus sp. - lopatonosi američtí

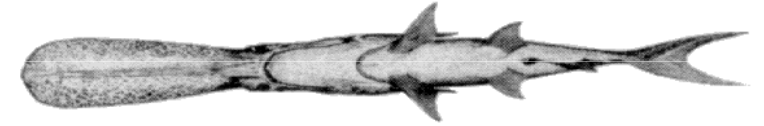
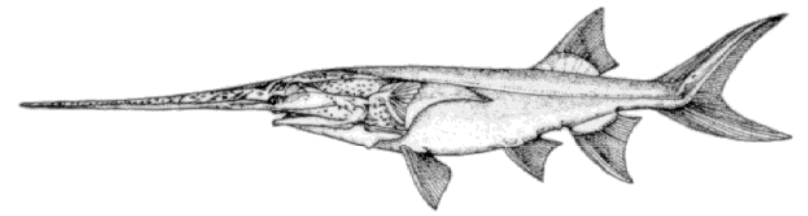
Pseudoscaphirhynchus sp.- lopatonosi asijské

Huso - vyza

Acipenser - jeseter

Polyodontidae

Polyodon spathula - veslonos americký

v.čínský

Acipenseridae -jeseteroviti

Huso huso - vyza velká (9m, 1,5t)

Acipenseridae - jeseterovité
Acipenser - jeseter

A. stellatus - j. hvězdnatý

A. ruthenus - j. malý

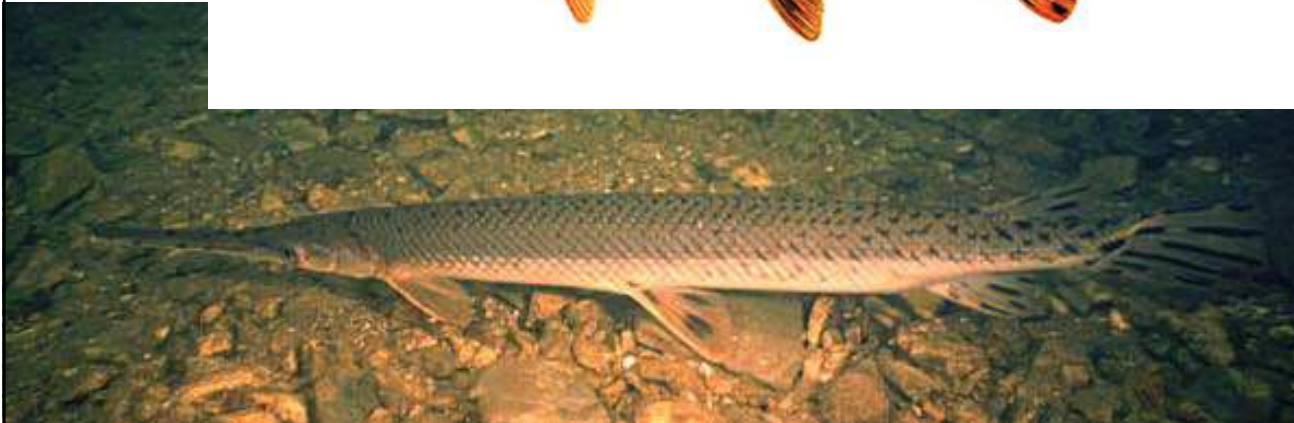
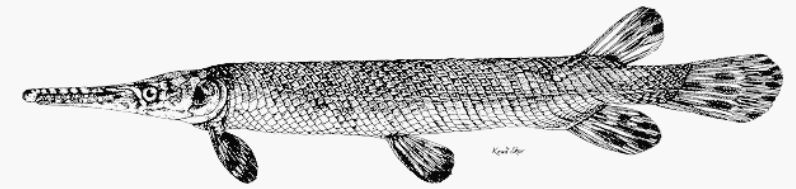

A. nudiventris - j. hladký

Lepisosteiformes - kostlíni

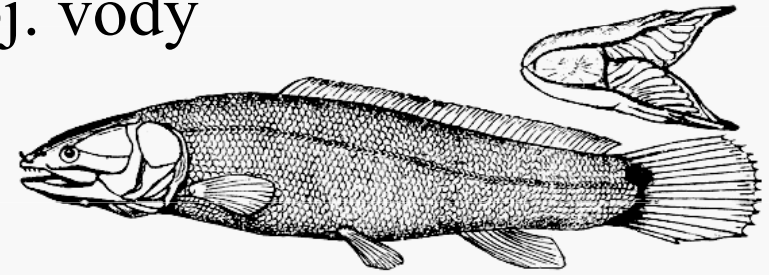
Lepisosteus osseus - kostlín americký

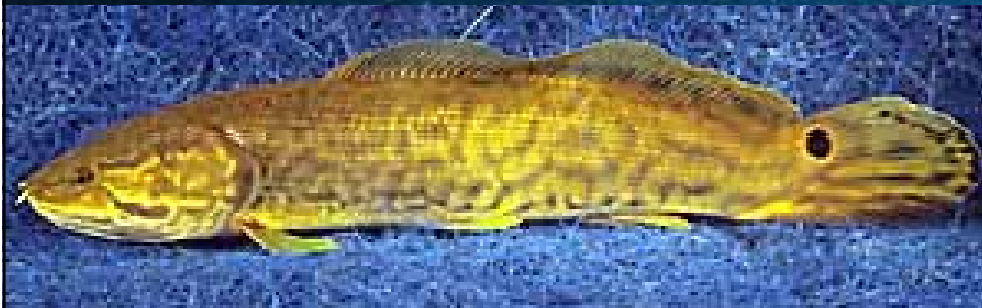

Amiiformes - kaprouni

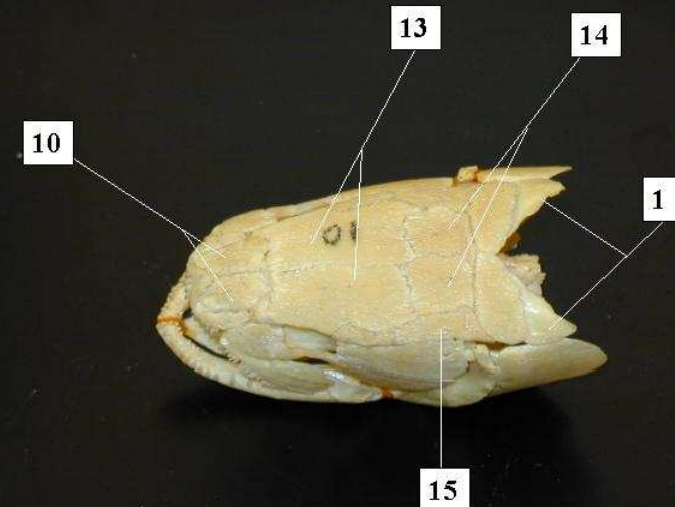
Amia calva - kaproun obecný, SA, stoj. vody

tenké ganoidní šupiny,
protáhlé tělo s dlouhou hřbetní
ploutví přes 2/3 hřbetu,
kulatá ocasní ploutev,
řitní ploutev krátká blíže k bř. pl.
mohutné silné skřele
s velmi velkou tlamou
drobné špičaté zoubky

Dorsal View of *Amia* Skull

Teleostei

Ekologie:

potrava – omnivorní, bentofágní, madreporofágní, planktonofágní, piscivorní, carnivorní, fytofágní;

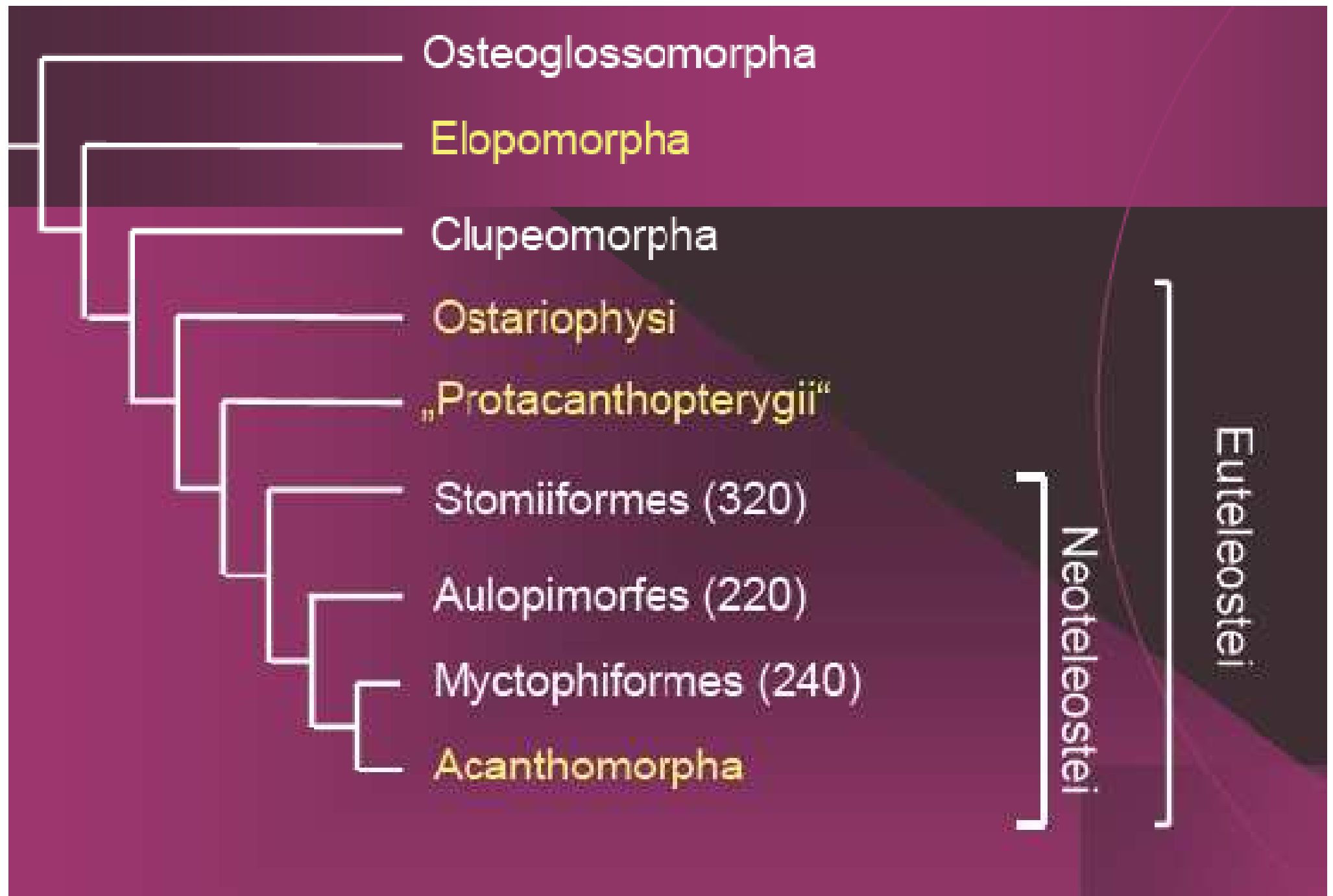
vodní prostředí – sladkovodní (reofilní, limnofilní - bentické, nektonní, pelagické), mořské (litorální, bentické, pelagické, batypelagické), brakických vod, tažné (holobiontní, amfibiontní) – potamotokní, thalasoctokní; říční pásma – pstruhové, lipanové, parmové, cejnové, platýsové;

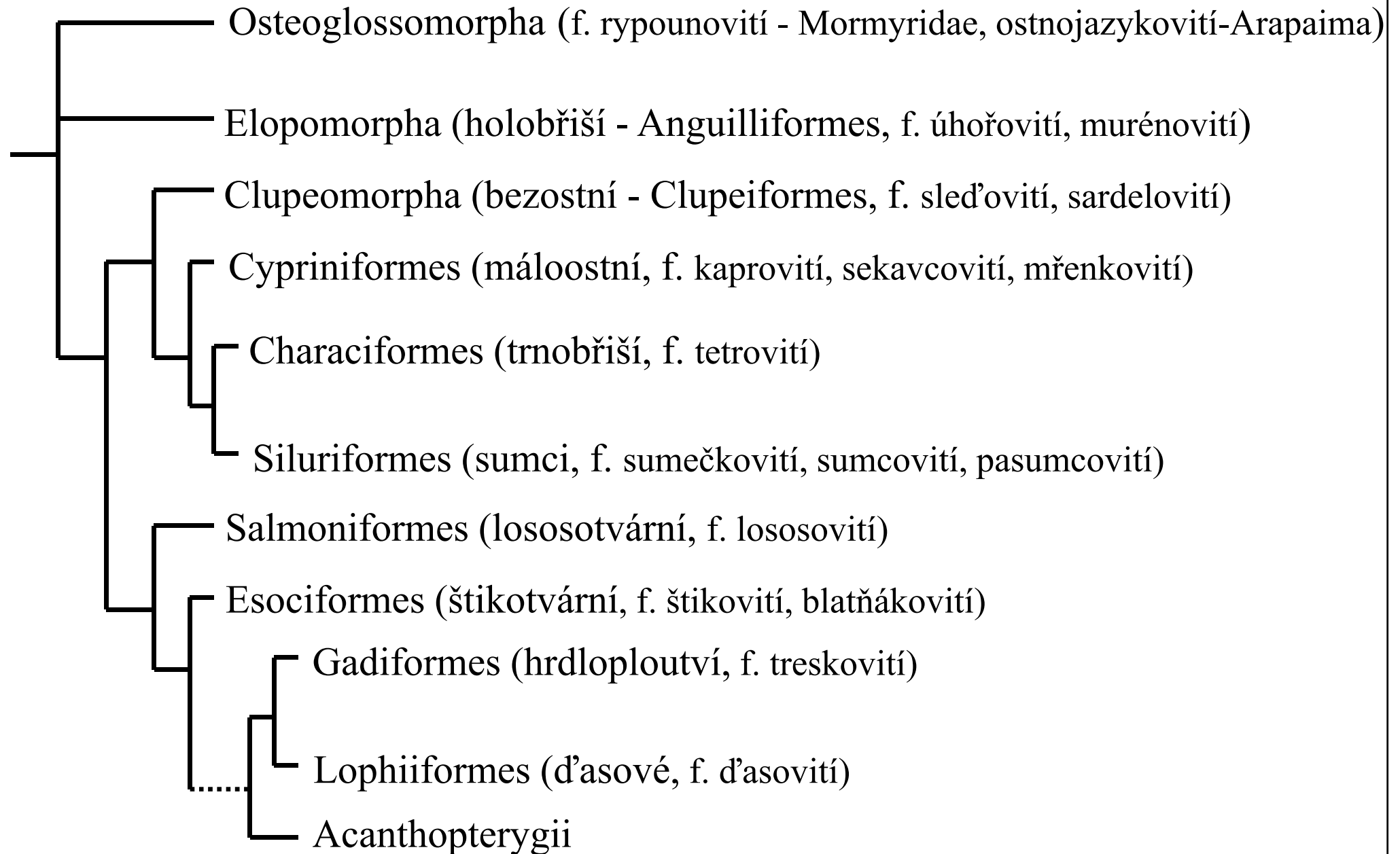
rozmnožování (tření) – monocyklické (1x), polycyklické – periodicky, na podzim a v zimě (lososovití, mník), na jaře (většina), hromadné tření (většina), tření v párech (cichlidy), samec s více samicemi (koljuška), plodnost – 10 mil. jiker/1 kg hmotnosti (mník), 25 tis./1 kg (lipan), dávkové tření, gynogeneze karasa stříbřitého, trdlišťe, teritorialita,

kladení jiker: fytofilní, litofilní (lososovití, vrankovití), psamofilní (hrouzci), pelagofilní (ostrucha), ostrakofilní (hořavka), do hnízda (koljuška)

Etologie:

epigamní projevy; péče o jikry v. počet jiker; pěnové hnízdo (rájovci, čichavci), samice v tlamě (cichlidy), samec v břišním vaku (koníček); letargie, růst, stáří, instinkty, symbióza.

Osteoglossomorpha

(2127 druhů, sladkovodní, jazyk podepírán kostním elementem;
Osteoglossiformes – ostnojazyční, tropy, 2 dr. v S Am,
6 č., 197 druhů)

č. rypounovití-Mormyridae (178 druhů), Afrika, chobotovité rostrum,
elektrické orgány a elektroreceptory

rypoun *Gnathonemus* 35 cm, malby starých Egyptanů

č. ostnojazykovití- Osteoglossidae (2 druhy)

Arapaima gigas – arapaima velká, JAm, *Osteoglossum* - arowana

Arapaima gigas

Mormyrus

Gnathonemus

Elopomorpha

(ř. Elopiformes - tarponi, Albuliformes - albulotvaří, **Anguilliformes**)

Anguilliformes – holobřiší (15 čeledí, 673 druhů)

Bez břišních ploutví, nepárové ploutve vytvářejí ploutevní lem, redukce šupin, **physostom** s častou redukcí plynového měchýře, převážně mořské ryby

Anguillidae – úhořovití (16 druhů)

Thalasotokní s katadromní migrací, larva leptocephalus (tvar vrbového listu)

Anguilla anguilla – úhoř říční

Murenidae – murénovití (175 druhů)

Mořské ryby korálových útesů, chybí i prsní ploutve, často nápadné zbarvení, ostré zuby napojené na jedové žlázy

Rhinomuraena

plyn. měchýř spojen
s dutinou jícnu

Muraena

Clupeomorpha (360 druhů, ř. bezostní - Clupeiformes, f. sledoví, sardeloví)

Převážně mořské ryby, cykloidní šupiny, bez postranní čáry, rychlí plavci, hejna.

Clupeidae – sledoví, 208 druhů, z toho 50 sladkovodních, planktonofágní, u hladiny.

Clupea harengus – sled obecný, do 40 cm, S polokoule,

Sardina – sardinka, *Sprattus* – šprot, *Alosa* – placka, kdysi i v Labi.

Clupea harengus

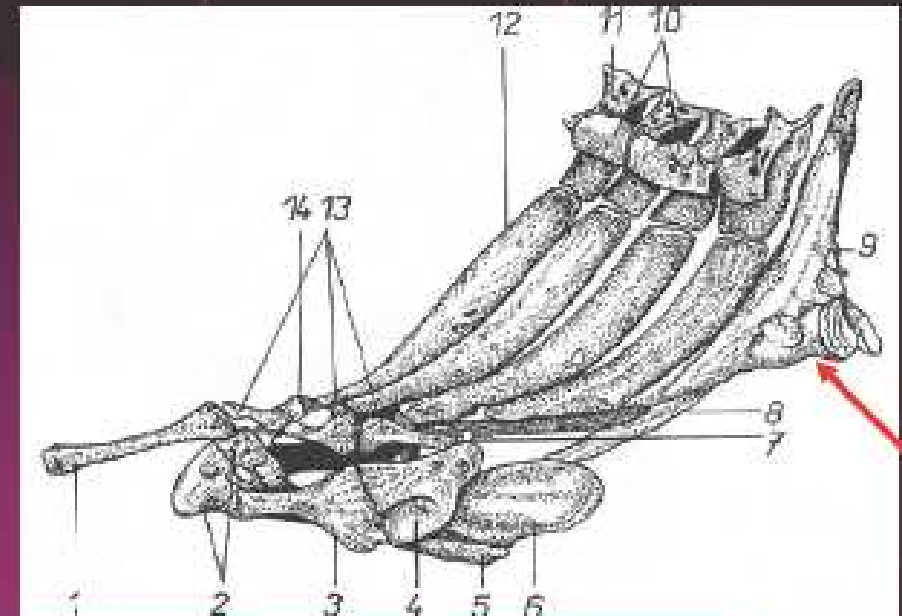
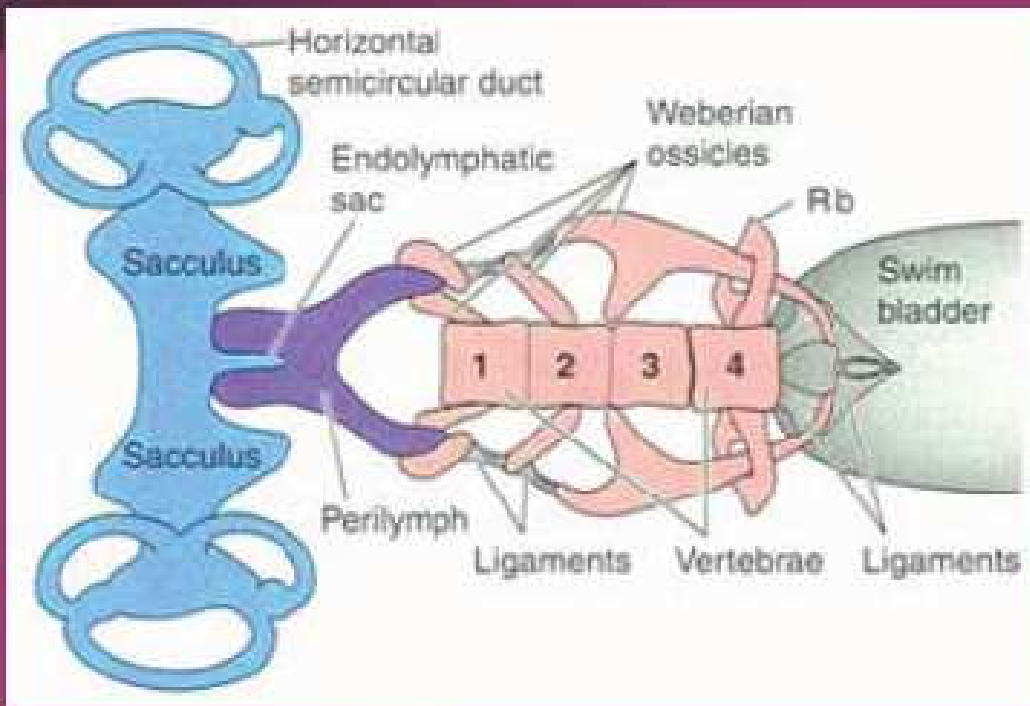
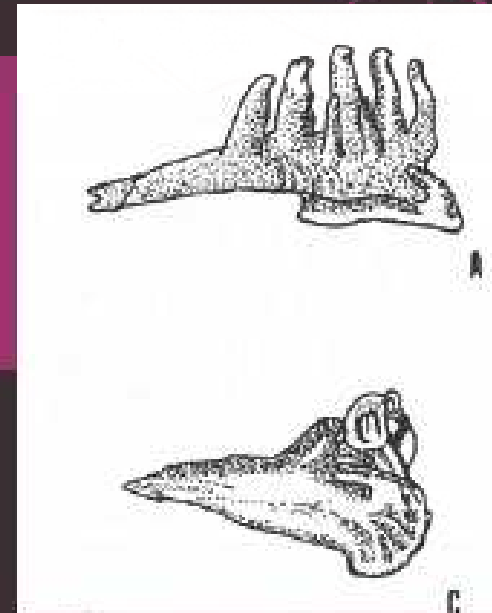

Sardina pilchardus

Engraulidae – sardeloví, 145 druhů, mořské, v hejnech, protažená horní čelist, planktonofágní do 20 cm

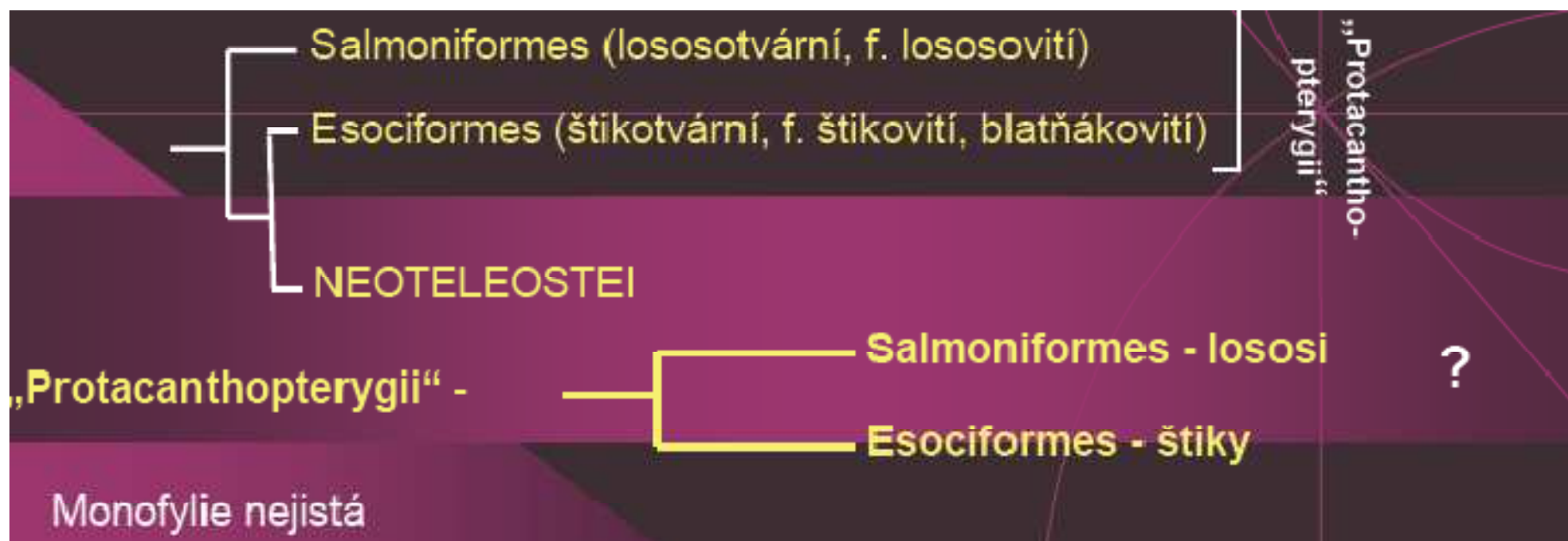
Ostariophysii (6500 druhů, ř. maloústí - Gonorhynchiformes, máloostní – Cypriniformes, trnobřiší – Characiformes, sumci – Siluriformes, nahohřbetí - Gymnotiformes)

Cykloidní šupiny
Požerákové zuby
Weberovo ústrojí – sluchový orgán

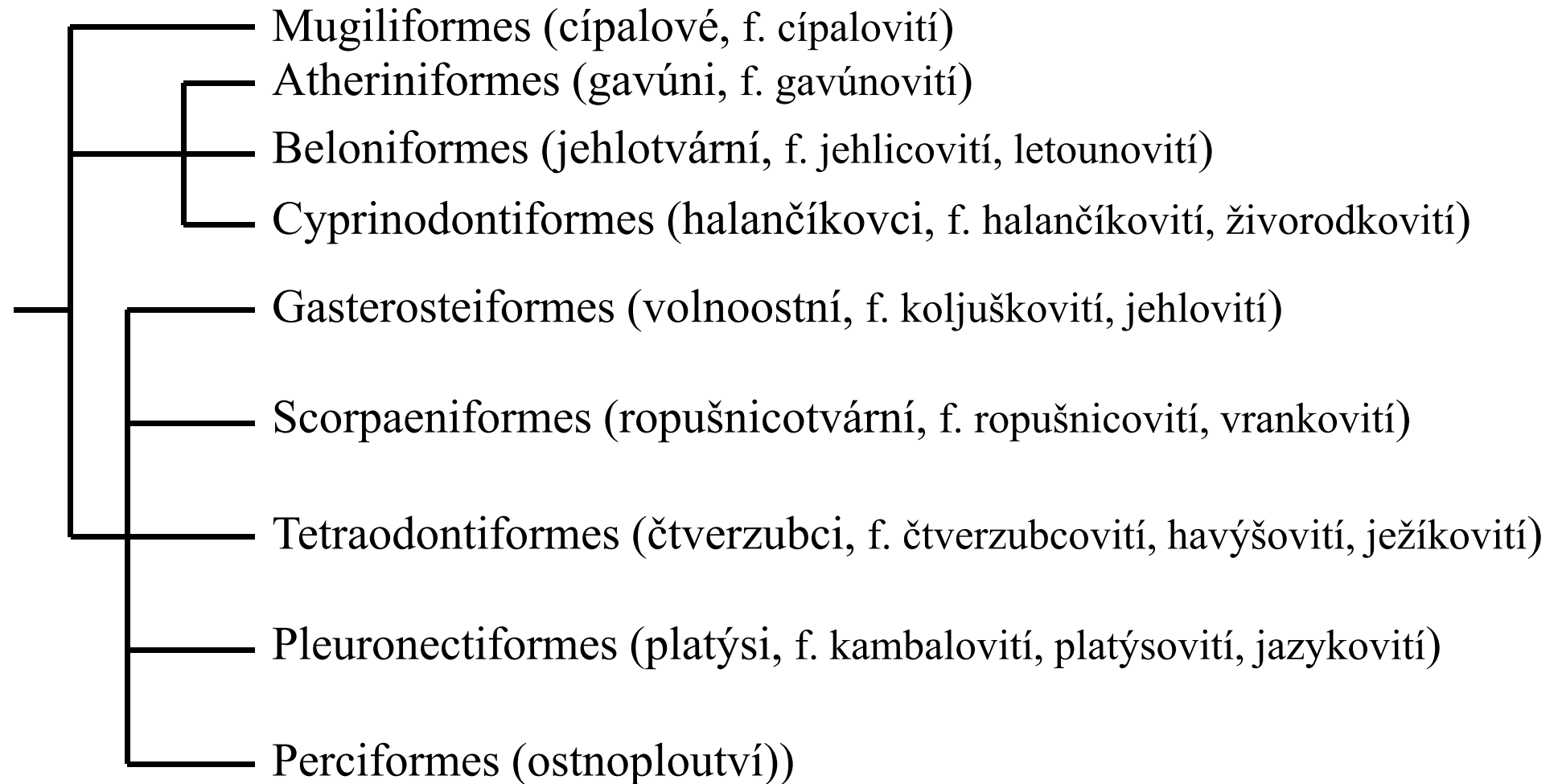

Ostariophysii

Acanthopterygii

Perciformes (ostnoploutví) – ktenoidní šupiny, physoclisti, větší počet tvrdých paprsků v ploutvích, dvoudílná D, 148 čeledí, 9 300 druhů

kanicovití – mořské, až 3 m, 400 kg, 450 druhů, i hermafroditi

okounkovití (Centrarchidae) – sladkovodní, původem - S Am

okounovití (Percidae) - sladkovodní

stříkounovití - mořské

parmicovití (Mullidae) - mořské

klipkovití (Chaetodontidae) – 110, pestré korálové ryby

pomcovití (Pomacantidae) – 75, pestré korálové ryby

vrubozobcovití (Cichlidae) – 1300, sladkovodní, péče o potomstvo, skaláry, tlamouni-tilapie, tlamovci, perlovky

sapínovití

slizounovití

hlaváčovití (Gobiidae) -hlaváči, lezci (*Periophthalmus*), **hlavačka** – většinou mořské, široké tělo, břišní ploutve blízko u sebe nebo přeměněny v nepárovou přísavku

makrelovití (Scombridae) – rychlí, bez plynového měchýře, 60 druhů endotermních, mezi D a C a mezi A a C větší počet malých ploutviček – makrely a tuňáci (5 m, 800 kg)

mečounovití (Xiphiidae) – 1 druh, 4 m, 650 kg, prodloužená praemaxillaria, endotermie

lezounovití (Anabantidae) – 30 druhů, sladkovodní ryby tropů, dýchací labyrint

guramovití (Osphronemidae) – sladkovodní, pěnová hnízda, nebo jikry v tlamě, rájovci, bojovnice

čichavcovití

labyrintkovití

Sarcopterygii

Sarcopterygii

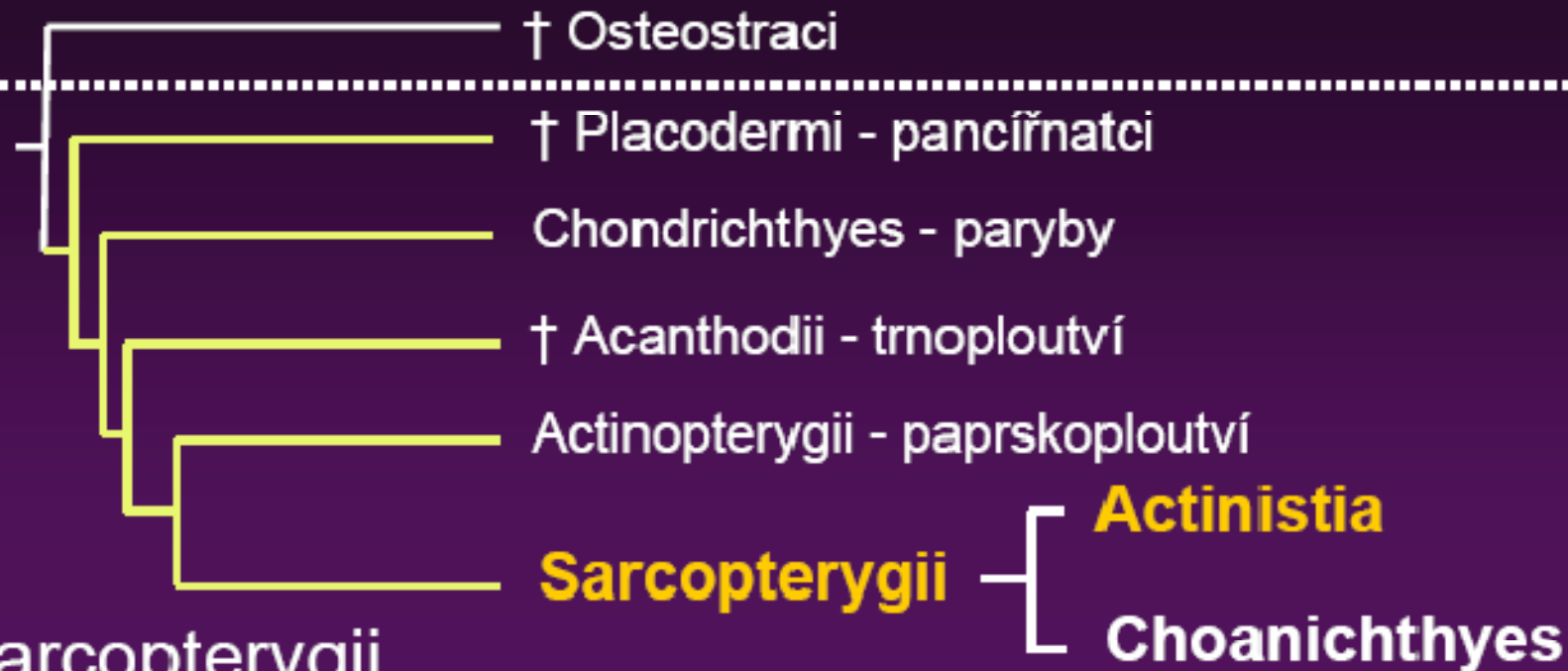
(„svaloploutví“ + Tetrapoda)

A) Actinistia (latimérie)

B) Dipnoi

C) „Rhipidistia“

D) Tetrapoda

Sarcopterygii

- od spodního devonu

Apomorfie

- svalnaté archipterygium
- pravá sklovina na zubech a šupinách
- kosmoidní šupiny (email=vitrodentin, dentin=kosmin, spongiózní kost=isopedin)

Pleziomorfie

- intrakraniální kloub (ethmosphenoidale – oticooccipitale)

A) Actinistia = Coelacanthimorpha

360 - 66 mil. let, 120 † druhů

Sarcopterygii { **Actinistia**
Choanichthyes

Historie:

1. **Latimeria chalumnae - latimérie podivná** (hnědá)

22.12.1938 - ústí řeky Chalumna u East Londonu (JAR), 140 cm, 38 kg

objev: kpt. Goosen, Marjorie Courtenay - Latimerová (obr.),

popis: J.L.B. Smith - Grahamstown, 1939 (Old Fourlegs, 1956)

20.12.1952 - u ostrova Anjouan, kpt. Hunt

studium v NM v Paříži:

J. Millot, J. Anthony, prof. K. Hensel (proudový orgán, 1979,
elektrosenzitivní orgán, 1984)

H. Fricke (Max Planck Institut v Seewiesiene, GER) - 1987,
1989, jachta Metoka, batyskaf GEO, JAGO

prof. E. K. Balon (obr., Guelph, CAN - rozmnožování)
- kniha 1991)

2. **L. manadoensis (1998)** - (modrá)

18.9.1997 - trh v Manado (Sulawesi = Celebes, Indonésie),

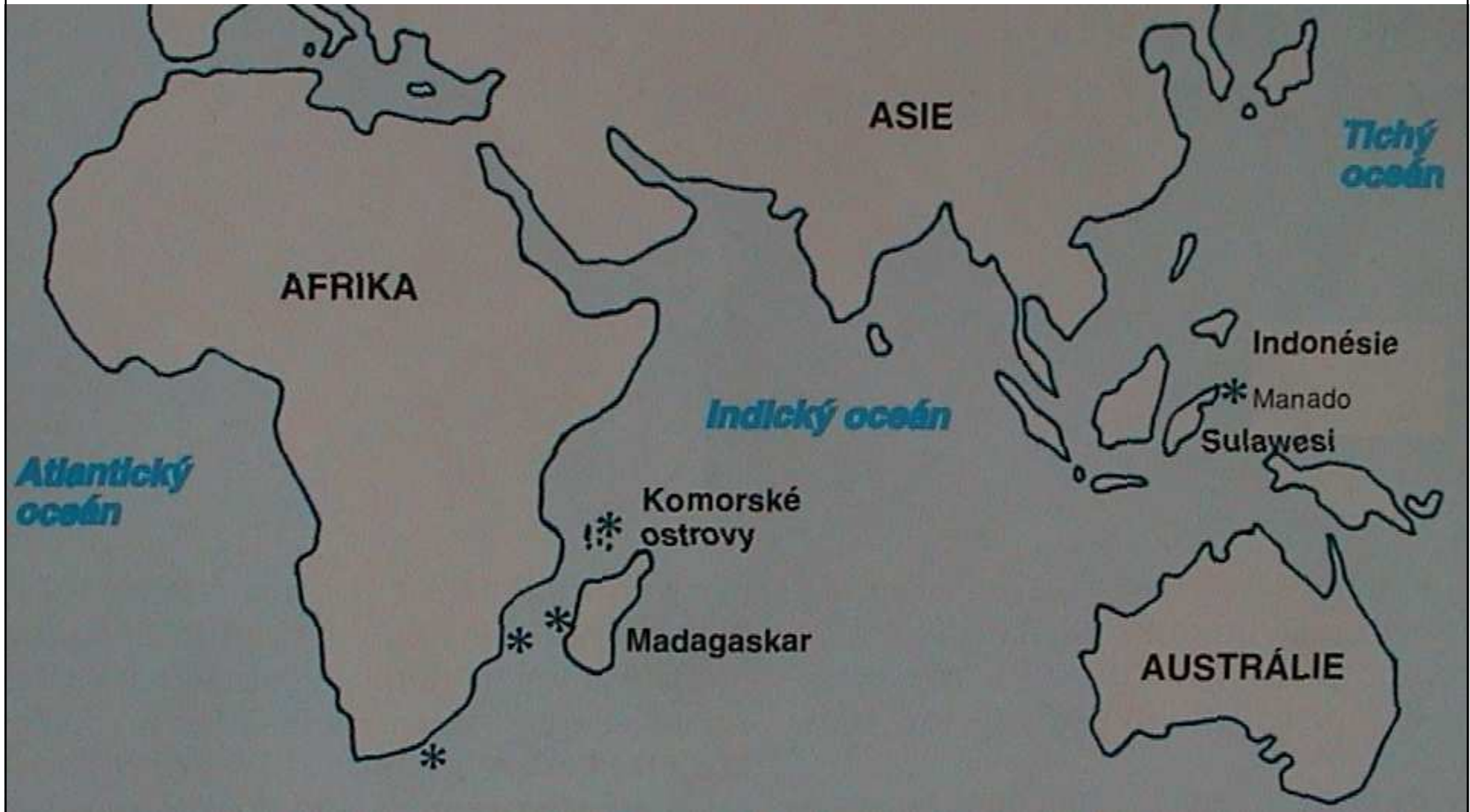
M. Erdmann a kol. (info: Nature 24.9.1998),

popis L. Pouyaud a kol. (DNA, 1998, FR)

Latimeria

Actinistia

Actinistia

Latimeria chalumnae - hnědá

L. menadoensis (1998) - modrá

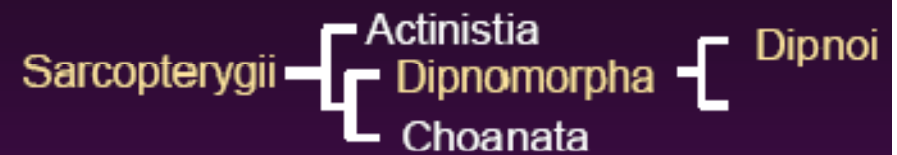
Popis:

- Kosmoidní šupiny (vitrodentin, kosmin, vaskulární kost, isopedin)
- Dvoudílná lebka (na temeni spojení vazy a svaly (intrakraniální kinéze), rozevření tlamy - nasávání kořisti z jeskynných dutin, stoj na hlavě
- Chybí obratle a žebra, chorda (4cm) s 3-vrstevným obalem vyplněná opaleskující tekutinou o vysokém tlaku
- Extrémně malý mozek (3 g, 6 cm, 1,5% V lebeční dutiny vyplněné kapalinou o nízké hustotě), elektrosensitivní systém na temeni (rostrální) a zespodu lebky (retikulární)
- Vysoký obsah tuku v kůži a ve svalech, spirální řasa ve střevě, vysoký obsah močoviny v krvi, plicní vaky zarostlé řídkou tkání, chybí choany

Potrava a aktivita:

mezopelagické ryby a hlavonožci, pomalý metabolismus, noční aktivita, ve dne hlouběji, lov - rychlé výpady nebo nasávání kořisti; stenotermní (18°C), citlivost na obsah kyslíku ve vodě, po vytažení z vody rychle umírá

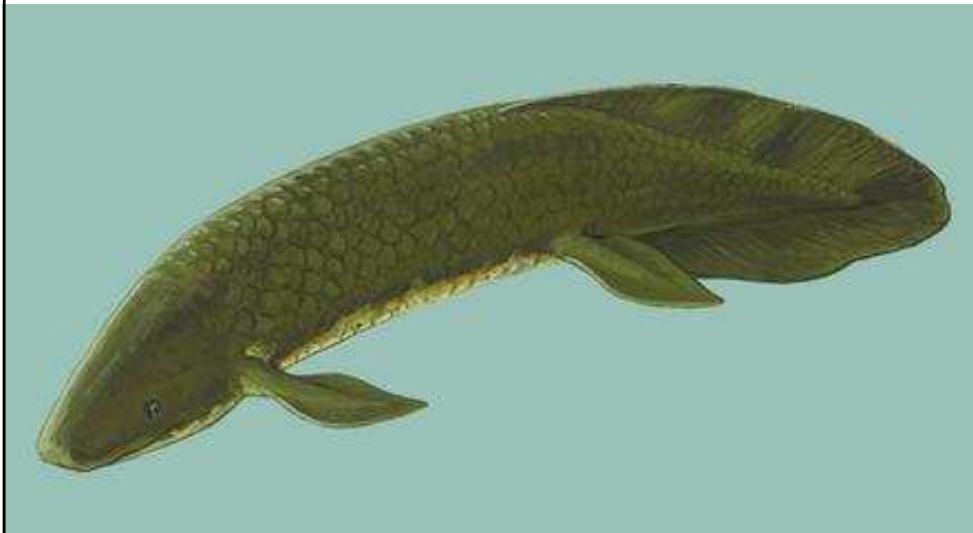
B) Dipnoi (dvojdyšní, bahníci)

- velké kosmoidní šupiny (vitrodentin, kosmin, vaskuární kost, isopedin)
- **chorda zachována, aspondylní obratle - chybí těla, oblouky osifikovány**
- lebka platybazická, autostylní; **převaha chrupavek**, dermatoskelet u rec. redukován a zanořen do chrupavčitého endoskeletu, neurální endokranium bez intrakraniálního kloubu, dlouhá osifikovaná žebra
- **ocasní ploutev: heterocerkní (fos.), difycerkní (rec.), bi- nebo uniseriální archipterygium, kamptotrichia, připojení prsních ploutví k bázi lebky**
- jen 2 páry holobranchií, původně párové plicní vaky
- **srdce s conus arteriosus, předsíň s podélnou řasou, do levé části: plicní žíla, do pravé: Cuvierovy chodby a zadní dutá žíla; plicní oběh**
- vnitřní nozdry - choany (specifický vznik) - jen čichová funkce
- **převážně mediální pallium**
- spirální řasa, kloaka, Wolfova chodba - chámomočovod
- **vnitřní oplození, larva s vnějšími žábrami**
- od spodního devonu, max. devon - trias
- **vymřelí – příbřežní zóna moří, od konce devonu přechod do sladkých vod, recentní – jen sladkovodní, v suchých tropech, fos.- od 1811, rec. - od 1831**
- největší genom mezi živočichy – repetice heterochromatinu – evoluční stagnace?

Dipnoi

- a) Ceratodiformes - jednoplicní (jen pravý plicní vak), šupiny, biseriální ploutve, bez larvy, bez letní letargie, *Neoceratodus forsteri* - bahník australský (175 cm)
- b) Lepidosireniformes - dvouplicní, redukce šupin, uniseriální úzké ploutve, larva, letní letargie v bahně (0,5-4 roky), *Lepidosiren paradoxa* - bahník americký (125 cm, Brazílie), *Protopterus aethiopicus* (2 m), *P. annectens* + další 2 africké druhy: Nil, Kongo, velká jezera, Z-Afrika

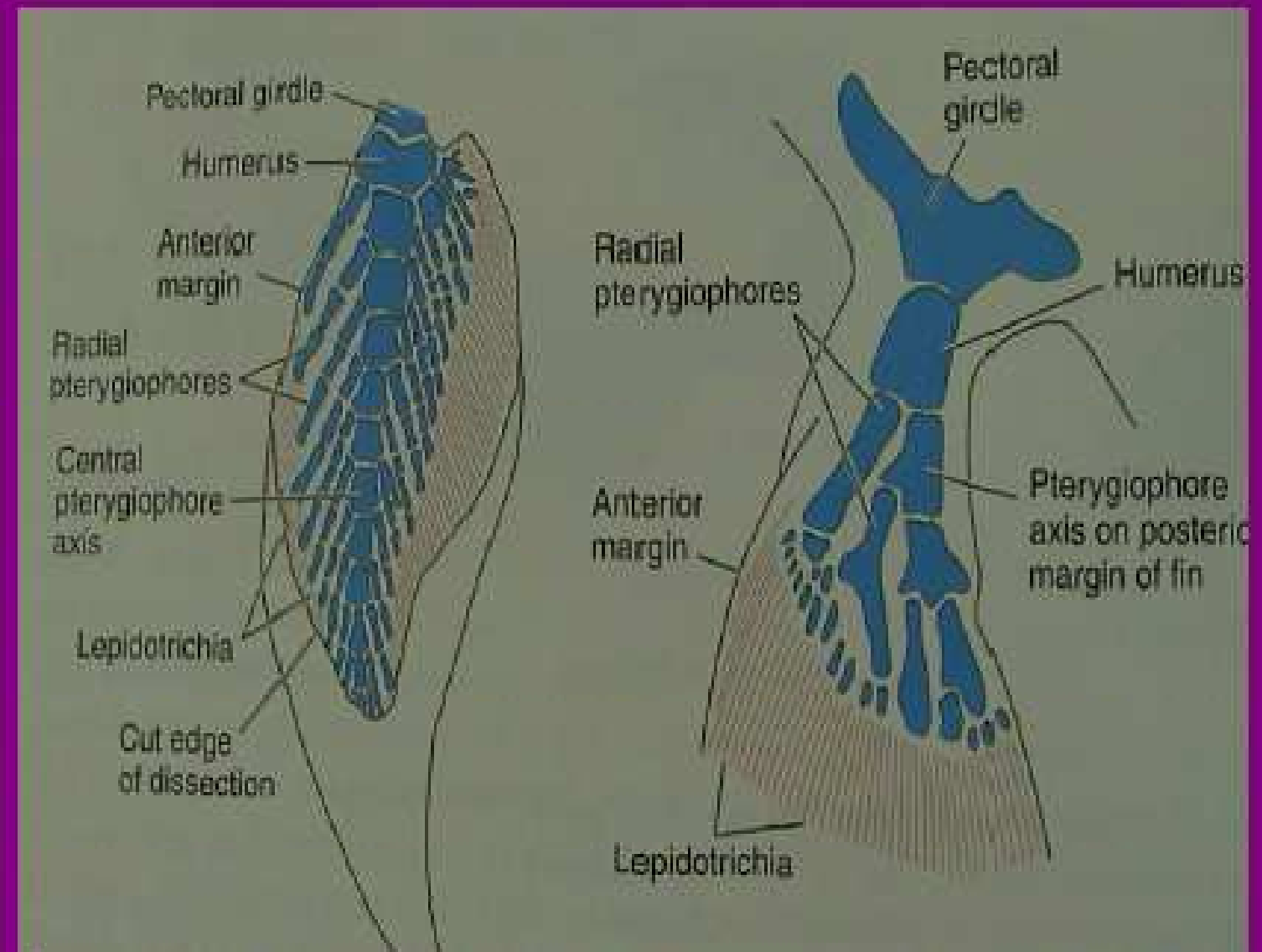
Neoceratodus forsteri – b. australský

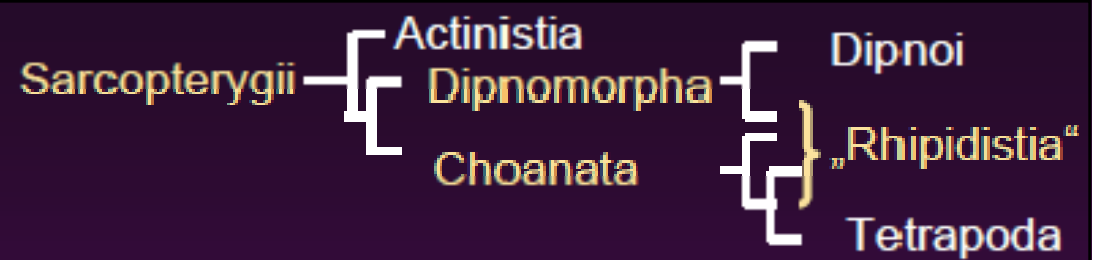
Protopterus aethiopicus – b. východoafrický

biseriální

uniseriální

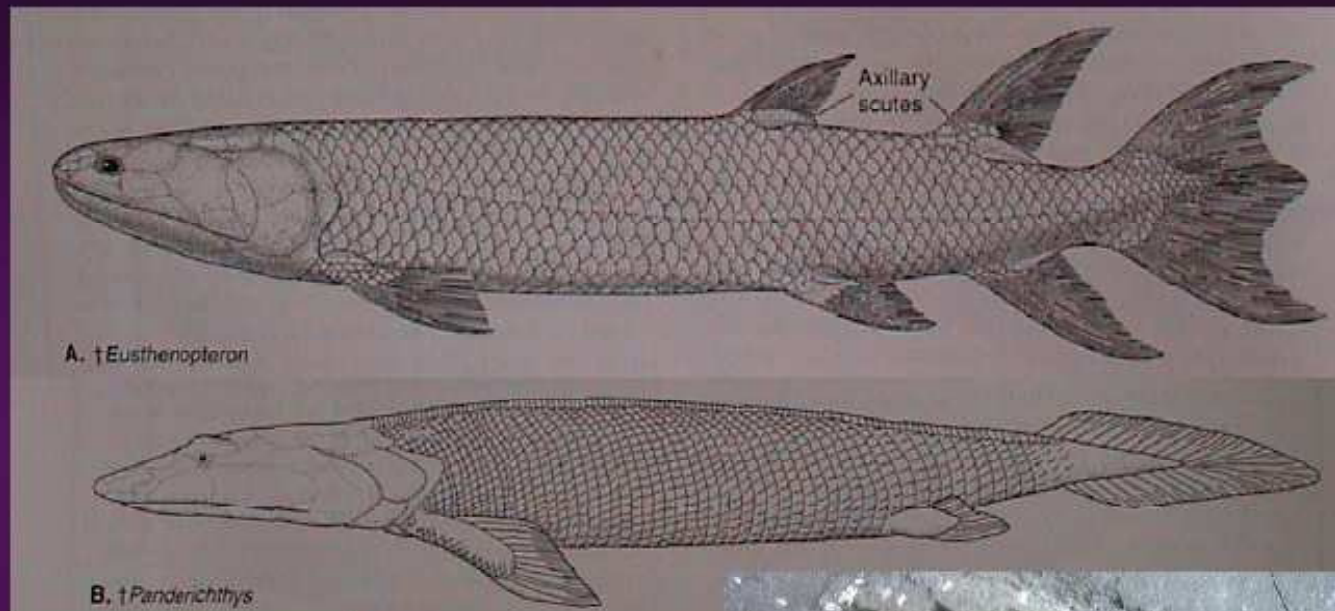
C) „Rhipidistia“

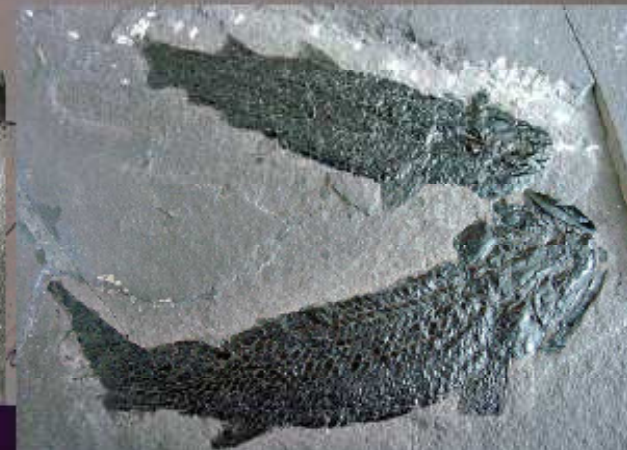
60 rodů, nejednotná skupina (polyfyletický taxon), jen fosilní, od spodního devonu, slad

Eusthenopteron (svrchní devon, 1m) - dravý, *Panderichthys* (pozdní devon)

- velké kosmo
- krytá šupinami
- osifikace těl
- pleurocentra
- vznik choan
- nares v blízk
- dermální ske
- kloub, choan
- kuželovité la

Osteolepis (stř. devon)

- a) Porolepiformi
- b) Osteolepiformi
- c) Panderichthiformi

l,
á
ří
la